



## **Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online**

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### **Støt vores arbejde – Bliv sponsor**

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:  
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### **Ophavsret**

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

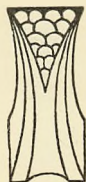
### **Links**

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>  
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

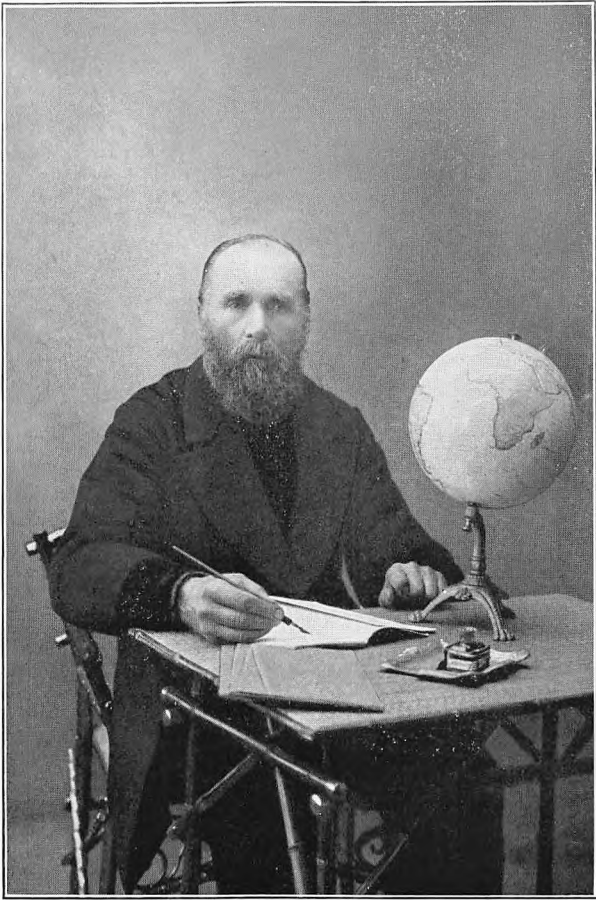
# LUNDEHØJS HISTORIE

FRA TISTRUP- OG VARDEEGNENS MINDEVERDEN

AF  
HANS JENSEN  
TISTRUP



ESBJERG  
K. ROSENDAHL & CO. - BOGTRYKKERI  
1913



Hans Yendou

# INDHOLD.

Side

Forord.

Hvorledes jeg kom i Besiddelse af Lunde­høj.

En mærkelig Handel . . . . . 1

Værn om Forfædrenes Grave! . . . . . 5

Sagnet om Lunde­høj.

Gaarden „Højlunde“ med sin lykkelige Familie . . . . . 12

Ulykke over Landet . . . . . 17

Bøndernes Rejsning og Sammenslutning . . . . . 19

Vardehus Slot belejres og ødelægges af Bonde­hæren . . . . . 21

Nørholms Belejring og Overgivelse . . . . . 24

Lønborggaards Belejring. Øster-Herreds Mænds Overrum­  
pling . . . . . 29

Gaardens endelige Overgivelse og Herremændenes Nederlag 33

Lejren ved Brejninggaard. — Efterretninger fra Krigsskue­  
pladsen. — Truende Ulykker . . . . . 36

Bondehærens Tilbagetog til Varde, hvor det afgørende Slag  
skulde finde Sted . . . . . 40

Varde-Præsten, Hr. Mogens, agerer Spion i Bonde­hæren  
og forårsager derved Splittelse og Flugt samt en stor  
Ildbrand i Varde . . . . . 44

Krigen bragte Sorg og Savn til mange Hjem, dog mest til  
Højlunde-Hjemmet, hvor Stine Højlunde blev ene tilbage 49

Stine Højlundes sidste Møde, Afskedstale og mærkelige  
Jordefærd . . . . . 52

Lunde­højs Historie siden 1875.

Hvorledes Lunde­høj nu er kommen til at se ud . . . . . 61

Haveanlægget ved Lunde­høj . . . . . 61

Den kunstige Naturstens Historie . . . . . 64

Plantningssagen . . . . . 68

Hvorledes Lunde­høj kom til at tilhøre Aktieselskabet „Ti-  
strup Lægebolig“ . . . . . 69

Slutningsord.

## FORORD.

DET jeg efter lang Tids Overvejelser lader nærværende Skrift komme for Lyset, finder jeg Anledning til at forudskikke følgende Bemærkninger:

Alt fra min tidligste Ungdom (mit syttende Aar) har det været min Skik at føre Bogoptegnelser over alt, hvad der foregik omkring og med mig — Tildragelser, Erfaringer og Tankeindtryk — i det hele taget alt, hvad der i nogen Maade berørte min Stilling i Livet, tiltrak sig min Opmærksomhed og vakte min Interesse.

Af saadanne Optegnelser har jeg endnu nogle helt fra mit tyvende Aar, da jeg arbejdede som Malersvend i København. Min aandelige Sans var den Gang stærk vakt, og jeg fik Kendskab paa nært Hold til Mænd som *Grundtvig*, *Søren Kierkegaard* o. fl., ligesom jeg naturligvis ogsaa med skarp Opmærksomhed fulgte alle de Bevægelser og Rørelser, som bares frem af disse og andre Aander, og lod denne Opmærksomhed finde Udtryk i mine Optegnelser.

Og da jeg saa i 1864 kom med i Krigen, fortsatte jeg ogsaa der med at føre Bog over de mange forskellige Oplevelser, der under saadanne Forhold nødvendigvis maatte blive mig til Del. Og bestandig senere hen i mit Liv har jeg — alt som jeg paa det

bedste har bestræbt mig for at følge med i Udviklingen saa vel paa det religiøse som paa det politiske Omraade (dog ikke offentligt; thi i den Henseende har jeg al Tid holdt mig tilbage) — efter Evne ladet hele denne Udvikling sætte sit Spor i mine Optegnelser, hvori alt er medtaget, som jeg syntes, var værdt at huske. Iøvrigt er det naturligvis en Selvfølge, at Optegnelserne er fyldigere, jo mere de vedrører Ting, som jeg selv har kendt paa nært Hold og maaske selv har haft med at gøre.

Slige Optegnelser har jeg foretaget nærmest, ja, egentlig for min egen Interesses Skyld, bl. a. for derved at kontrollere de vekslende Tiders forandrede Forhold og have et klart Overblik over det hele. Thi et saadant har i mange Tilfælde vist sig til megen Nytte for mig og hjulpet mig til, idet jeg gav Agt paa tidligere Erfaringer og Lærdomme, at tage et nogenlunde rigtigt „Bestik“ og at „holde Kursen lige“ igennem alt det mangt og meget, der i mit bevægede Liv har ført Vanskeligheder og Besværligheder med sig.

At saa iøvrigt disse Optegnelser, der skriver sig fra et saa langt Liv som mit, ogsaa lejlighedsvis kan omhandle mange besynderlige Ting, er en Selvfølge, især naar det huskes, at min Opmærksomhed ofte er bleven vakt ved Ting, som gled andre uønsede forbi. I saa Henseende har jeg sikkert nok haft en Arv fra min Fader, der aldrig var bange for at slaa ind paa nye Felter, trods tidligere Skuffelser. Og saaledes har ogsaa jeg ofte været vovelig i mine Foretagender, saa

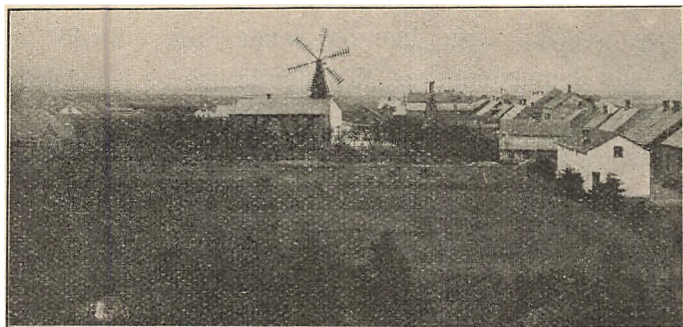
jeg tit har maattet erfare Sandheden af det gamle Ord:  
„Af Skade bliver man klog, men sjælden rig“.

Det hændte en Gang, at jeg ved en vis Lejlighed lod nogle Venner kigge i mine Optegnelser, og de udtrykte da deres Forundring over, at jeg lod slige Sager saadan ligge hen og samle Støv i Stedet for at lade dem komme ud til Offentlighedens Kundskab. Jeg ytrede da: „Ja, saamænd! Men jeg er jo af de smaa og tilhører Arbejdsklassen --- det er jo kun de store, der lægges Mærke til“. Men hertil blev der svaret: „Det er dog almindelig bekendt, at du har været en ihærdig Arbejder, ja, ret en Slider, foruden at du har haft en særegen Opfindsomhed, og det gamle Ord: „Arbejdet adler Manden“ taber dog aldrig sin Betydning, hvordan saa end Tiderne veksle“.

Siden den Stund er Aar efter Aar hengaaet, og jeg har da nu omsider besluttet mig til at lade en Del af disse mine Optegnelser komme frem for Offentligheden. Hvad der heraf frembydes i nærværende Bog, er saadant, som særlig knytter sig til Jyllands Vestkyst. Maatte det være et Bidrag til at vække Interessen for vore Oldtidsminder! Saa skulde det glæde mig, og min Hensigt med dets Offentliggørelse dermed være naaet.

Tistrup pr. Varde i 1912.

*Hans Jensen.*



Udsigt over Tistrup By.

Vil man sig ulejlige op  
Ad Udkigsstilladset paa Højens Top.  
Den allerbedste Udkig man faar,  
Til tyve Kirker Udsigten naar.

Saa derfra et Blik over Byen der,  
Som det sig tegner paa Billedet her.  
For firti Aar siden var ej en Ting  
Af Huse og Plantninger her omkring.



# HVORLEDES JEG KOM I BESIDDELSE AF LUNDEHØJ.

## EN MÆRkelig HANDEL.

P<sup>AA</sup> en af de første Dage i Marts Maaned 1875 saa man fire Mænd vanke omkring paa *Tistrup Sønder-Hede*, dér, hvor nu Stationsbyen ligger. Det var en Ejendomshandel, der var under Opsejling — dog ikke en saadan som nu om Dage: med vel vedligeholdte Bygninger, god Besætning, Haveanlæg og vel dyrkede, tilliggende Jorder. Talen var kun om en Hedelod paa ca. 27 Tdr. Land, der saa ud til at være af en meget daarlig Beskaffenhed og næppe værd at dyrke. Den samme Hedelod kunde alligevel kun købes i dyre Domme efter den Tids Forhold. Manden, som ejede den, hed *Hans Simonsen*, medens jeg var Køberen, begge var vi iblandt de fire før omtalte Mænd. De to andre — *Thomas Sørensen*, Hodde Skov, og *John Jensen*, Rotvig Mølle, — var medtagne af mig som Vidner og Mæglere ved Handelen. I Forvejen havde jeg naturligvis talt med Ejeren og vidste omtrent, paa hvilke Vilkaar der kunde handles, lige som jeg ogsaa en Dag var gaaet omkring paa Hedelodden og med en Spade havde undersøgt Jordlagene, saavel Under- som Overgrunden, og derefter var kommen til den Overbevisning, at Jorden i sig selv var bedre, end den saa ud til, og trods alt værd at opdyrke. Men om jeg burde indlade mig paa et

saadant Foretagende, ja, det var naturligvis en ganske anden og i alle Tilfælde yderst risikabel Sag.

Imidlertid — den Dag, da de fire Mænd vankede omkring paa Hedelodden, skulde Spørgsmaalet endeligt afgøres, og der skulde nu siges A eller B. Der kunde handles paa forskellig Maade, idet jeg enten kunde faa et mindre Stykke fra vestre Side ind til *Agerkrog Skel* eller ogsaa hele Hedelodden Syd for den da afstukne Stationsvej — altsaa ogsaa Højen med. Jeg holdt nu særlig paa ogsaa at faa Højen, skønt dens Jordomgivelse var ringere end de øvrige Jorder, hvilket ogsaa de to Vidne-Mænd gjorde Bemærkninger om. Men trods alt, hvad der blev bemærket, drøftet og pruttet, blev jeg nu ved mit, idet jeg særlig knyttede mine Betragtninger til den gamle Hedehøj, men mine Tanker desangaaende udtrykte jeg ikke med Ord — jeg vilde vel næppe være bleven forstaaet. Jeg holdt kun paa, at skulde vi i det hele taget slutte en Handel, maatte Højen følge med. Og saaledes blev det da ogsaa. Højen blev solgt til den Mand, der skulde blive dens fremtidige Opdyrker og Omfreder. — Og nu blev der da en Nyhed at fortælle fra By til By, fra Sogn til Sogn, og Slutnings-Uddraget deraf lød saa godt som al Tid saalunde: „Den Jord duede ikke“, „Han har købt den for dyrt“, „Det var en vild Spekulation — dumme Streger“ o. s. fr.

Det var den Gang. —

Paa samme Tid var der en Mand i *Nørhebo* ved *Varde*, som ejede og beboede et smukt og solidt Stuehus med tilhørende Have. Den samme Mand fik det besynderlige Indfald at rive Huset ned og flytte alt dets Materiale op paa Tistrup Sønder-Hede. Den

Mand var mig. Det var jo da i fuldeste Forstand at flytte, naar man saaledes — lige som Sneglen — tog Huset med. Og jeg havde nu faaet den fikse Idé, at sligt maatte kunne lade sig gøre — og det blev gjort. Men en dyr Historie var det saadan at flytte hver Sten i Ens Hus ved Fragtkørsel, og anbefalelsesværdig er slig Flyttemaade i det hele taget ikke, bl. a. ogsaa fordi der gaar saare meget til Spilde. Imidlertid — Flytningen lykkedes for mig, (*Hans Møller* i Varde var i Parenthes bemærket min Fragtmand), og saa blev her da omsider opført et Hus, det første paa Pladsen, af Materialet af det kønne Hus i Nørhebo. Dog maatte jeg naturligvis, som første Begynder paa den sorte Hede, tage noget smaat og forsigtigt paa Tingene og ikke stille for store Fordringer, hvad Beboelseslejligheden angik. Men Hedens Opdyrkning og Beplantning var jo da ogsaa for mig Hovedsagen.

Ja, naar jeg nu tænker tilbage paa den Tid, da jeg indlod mig paa et saa voveligt Foretagende, kan jeg slet ikke begribe, at jeg kunde og vilde gøre dette — det staar for mig som en Gaade. Imidlertid er jeg taknemlig for, at jeg har maattet leve og se den livlige Stationsby, som er fremvokset i de 37 Aar, der er henrundne, siden jeg paa den sorte Hede byggede mit „Flyttehus“. Jeg skal senere i nærværende Skrift komme tilbage til den overordentlig store Forandring, der, takket være Himmelens Velsignelse og mine Hænders Slid, ogsaa i alle de Aar er foregaaet med den golde Hedelod, som jeg hin Dag udkaarede til min Ejendom, men maa jeg lige her, inden jeg gaar videre, have Lov til i al Korthed at fortælle lidt derom i følgende Digt:

## FORANDRINGEN.

Tillad mig at kvæde for Eder en Sang,  
 Hvad enten den nu bliver kort eller lang!  
 Jeg vil kun fortælle en Smule om det,  
 Som her til en bedre Forandring er sket.

Thi her var kun Hede, da først jeg her kom,  
 Ej andet at se, end en Ørken saa tom.  
 At Korn, Græs og Træer her en Gang kunde gro,  
 Det syntes som næsten for meget at tro.

Imidlertid opkom den Tanke i mig:  
 „Hvem véd dog! Maaske kan det lykkes for dig —  
 Igennem ihærdigt Arbejdes Besvær  
 En yndelig Plet at faa fremvirket her!“

Og Tanken, den vokste, indtil jeg gav Bud  
 Paa Jorderne her, og en Handel kom ud —  
 Jeg vovede, hvad der højst voveligt var  
 For den, som faa Evner og Kræfter kun har.

Og Højen, her ligger, jeg tænkte paa den,  
 Den er jo et Minde om Fortidens Mænd,  
 Den burde beplantes — om jeg det kan naa,  
 Skal Tiderne vise — jeg prøver derpaa.

— — —

Og Træerne vokste, mens Aarene gik;  
 Det hele et andet Udseende fik,  
 Af Fortidens Goldhed nu ikke er Spor,  
 Mens Trævækst og Planter udbreder sit Flor.

Hvad Vanskeligheder jeg kæmpede med,  
 Jeg videre ej skal opholde mig ved.  
 De er overvundne med Aarenes Flugt,  
 Mens Planterne vokser og giver rig Frugt.

Lad andre fortsætte i Plantningens Spor  
 Paa lignende Maade som jeg paa min Jord,  
 Saa svinder dog Hedernes Størrelse ind,  
 Saa rejses et Gærde mod Kulde og Vind.

En Tanke sig knytter til Plantningens Spor --  
 Den Tanke har særlig for mig været stor:  
 At Pligter vi har mod den kommende Slægt,  
 For den faar vort Arbejd' Betydning og Vægt.

Derfor lad os dyrke og plante vor Jord,  
 Den ufødte Slægt til Velsignelse stor,  
 Vi hygger vort Hjem, og vi gavner vort Land,  
 Naar vi rejser Plantager paa Lynghedens Sand.

## VÆRN OM FORFÆDRENES GRAVE!

„Men“ — vil sikkert flere af mine Læsere bemærke — „hvis det kun havde været dig om at gøre at forvandle Heder til frugtbart Agerland og Plantager, saa havde du vel nok kunnet finde andre Hedelodder, med langt lettere Betingelser for en saadan Kultivering end det Stykke Hede, som du nu kom til at prøve dine Kræfter paa, og som jo, efter hvad du tidligere har oplyst, var af en mer end almindelig mager Beskaffenhed. Du maa jo da ogsaa have haft andre Grunde til at handle, som du gjorde“.

Ja, det har jeg. Intet er sikrere. Og havde jeg ikke haft dem, havde jeg visselig aldrig givet mig i Lag med det i Forhold til mine Evner og Kræfter gigantiske Arbejde. Og for at paapege disse Grunde er det netop, jeg udgiver nærværende lille Bog. Hovedgrunden, den, som til syvende og sidst virkede bestemmende paa mig, skal der dog først senere blive gjort Rede for. Her skal jeg kun omtale den Kærlighed, hvormed jeg i al Almindelighed omfatter den rige Skat af Oltidslevninger, som vi har i vore Kæmpe- eller Gravhøje, og af hvilke der — som alt anført — ogsaa fandtes en paa den af mig købte Hedelod.

Maaske jeg til at begynde med bedst kan udtrykke mine Følelser desangaaende i følgende lille Sang:

KÆMPEHØJENE MED SAGAERNE OG MINDERNE.

Mel.: Vift stolt paa Kodans Bølge.

I Tiden langt tilbage,  
 Ja, Hundreder af Aar,  
 Saa mangan sælsom Sage  
 Om mangt og meget gaar,  
 Som synes helt utroligt  
 I vor oplyste Tid --  
 Dog Sagaerne man roligt  
 Studere bør med Flid.

De lærer os om meget  
 I Oldtids Folkefærd,  
 I Slægt jo med vort eget  
 Og Roden, som os bær', ---  
 I Sagaerne man finder  
 En Sum af Heltedaad,  
 De gode, gamle Minder  
 Ej vrag — det er mit Raad.

De Tusind Kæmpehøje  
 I hele Danmarks Land,  
 Stort Syn for Tankens Øje  
 De vel udfolde kan,  
 Thi tænk, de gemmer Støvet  
 Af hin Tids bedste Mænd,  
 Som Heltedaad har øvet  
 I Strid med Sværd om Lænd.

Ja, vore Kæmpehøje  
 De tavse Vidner er  
 Om, hvilken Sum af Møje  
 Man en Gang ofred' her  
 For ret at faa Gravminder,  
 Som ej let smuldred' bort,  
 Og -- Sagnet siger: „Kvinder  
 Har alt Arbejdet gjort“.

Tit Højene os lærer  
 Om hine Tiders Færd  
 Ved Navnet, som de bærer  
 Endnu paa Steder her —  
 Mens Sagnet saa fremtryller  
 Det Liv, som foregik  
 Bag Taagen, som indhyller  
 Nu disse Tiders Skik.

Og naar da her paa Heden  
 I „Lundehøj“ jeg fandt  
 En Genstand for min Freden,  
 Mens Dage kom og svandt,  
 Ja, saa blandt flere Grunde  
 Var ogsaa hertil den:  
 Et Gravsted smukt at unde  
 Hin fjerne Oldtids Mænd.

Altsaa: Pietet for Kæmpehøjene i Almindelighed var en af Aarsagerne til min i manges Øjne saa mærkværdige Handel. Og maa jeg angaaende disse Høje endnu have Lov til at tilføje:

Kæmpehøjene er som gode, gamle Oldtidsminder fuldt ud værdige til at holdes i Ære, og man burde derfor saa langt fra at ruinere og ødelægge dem tværtimod hygge og frede om dem. Thi tænk f. Eks. blot paa, hvilket uhyre Arbejde det maa have kostet hin Tids Mennesker at opføre en saadan Høj! Hvor mægtig har ikke den hertil benyttede Jorddyngge været, betydelig større end den Høj, som vi nu ser, hvilken jo er sunken meget sammen ved saaledes at ligge hen i de mange Aarhundreder! Og hvor primitive og mangelfulde har ikke de Befordringsmidler været, ved Hjælp af hvilke man har ført Jorden sammen — tit maaske endogsaa forholdsvis langvejs fra, idet Højene aldrig bære Spor af at indeholde anden Jord end den, som findes lige i Overfladen, og der da heller ikke i

Nærheden ses nogen Fordybning, af hvilken Højens Bestanddele kan skønnes at være tagne. Ja, Sagnet vil jo endogsaa vide, at det er Kvinderne, som i deres Forklæder har baaret al Jorden sammen. Ikke sandt, et uhyre Arbejde, der nok bør kunne faa os til højligt at beundre den Ihærdighed og Udholdenhed, som vore værdige, gamle Forfædre herved har lagt for Dagen. Men saa er det da ogsaa rent forkert at ødelægge slige mærkelige Levninger fra Oldtidens Færd, slige Mindesmærker fra Kæmpernes Dage. Hvorfor skulde vi tværtimod ikke frede og hygge om saadanne gamle Gravsteder? Vi frede jo dog om vore afdødes Grave, og dette gør vi af Kærlighed til vore heden-gangne Venner og Slægtninge. Men hine vore Forfædre elskede deres afdøde i den Grad, at de kunde sætte saadanne kostbare, uudslettelige Minder over dem for dermed at hædre dem til en stadig Ihukommelse gennem de kommende Tider og Slægter, saa med Hensyn til Varighed og Uforgængelighed kan vore Gravmonumenter langt fra maale sig med Højene, som — naar de da ikke ligefrem ødelægges ved Menneskehaand — ikke forgaar, før Verden forgaar. Saa lad dem da være os ærværdige Minder, kærlige Minder, velsignede Minder, som vi giver en Plads blandt vore andre Mindeblade, lige som man jo indsætter de forskellige Portrætter i et Album — de er saa vist i høj Grad værdige dertil.

Og lad os heller ikke gøre Ophævelser over, at hine vore Forfædre var Hedninger — hvad kunde de vel gøre derfor? Havde vi levet paa deres Tid, havde ogsaa vi været Hedninger, saa vi har visselig ingen Grund til at ophøje os over dem eller mene, at vi er ganske anderledes gode, rare og oplyste Mennesker, med Krav paa særlig Ære og Fortjeneste frem for hine.





Mens Lunde­høj jeg gravede ud,  
 Der til mig kom oplysende Bud,  
 Belærte mig om Fortidens Færd,  
 Hvorom jeg sid­der og tegner her.

Jeg tegner op, hvad jeg ved og fandt,  
 Jeg tegner op, hvad jeg tror som sandt,  
 Jeg tegner op for den kommende Slægt,  
 Til et Vidnesbyrd — derpaa ligger Vægt.

Nej, ingenlunde. Thi hvad vi nu have mere og vide mere, er kun en Følge af, hvad Tiden gradvis har ført med sig, saa det er nok et stort Spørgsmaal, om vi i det hele taget har noget at rose os af overfor dem. Ogsaa blandt hine vore Forfædre kunde der jo iøvrigt findes ærlige, oprigtige og sanddrue Mennesker, naturligvis i Forhold til den Oplysning, de var i Besiddelse af — og her skulle vi ikke være deres Dommere. Men det skønne, det ædle, det heltemodige i deres Færd, hvorum ogsaa Højene bære Vidnesbyrd, skulle vi agte og hædre. Og derfor vil jeg udtrykkelig sige: Lad Højene ligge, og fordærv dem ikke. Hvor gjerne ønskede jeg ikke at se andre plante, hygge og frede om deres Høje i Lighed med, hvad jeg har gjort, hvor vilde det ikke fryde mig! Men om man nu ikke vil eller kan dette, saa lad dem dog ligge, lad dem være i Ro, fordærv ikke Fædrenes Gravsteder, men lad Højene være, hvad de i Virkeligheden er: *gode, gamle Oltidsminder*, værdige at knytte mange alvorlige Betragtninger til!

Og hvad nu altsaa den Høj angaar, som jeg hin Martsdag for de mange Aar siden kom i Besiddelse af, ja, saa skal jeg her endnu paa dette Sted kun bemærke følgende:

Ved nærmere at undersøge Højens Indre fandt jeg en hel Del større og mindre Kampesten — hvilke nu ses i de forskellige Stendysser ude omkring den — og der fandtes tydelige Spor af, at der havde været et stensat Gravkammer, der imidlertid var sammenstyrtet og ødelagt, formodentlig paa den Tid, da de saakaldte Højbrydere drog igennem Landene og udplyndrede Højene for at rane Guld- og Sølv-sager, hvoraf der har været meget gemt i Kæmpehøjene og maaske ogsaa i den Høj, hvorum der her er Tale.

Der fandtes ingen Urner med Ben i, hvilket ellers gærne er Tilfældet, men derimod betydelige Lag af Trækul, saa friske, som om de nylig var brændte, samt Jordlag, blandede med Aske og ganske tydelige Levninger af Ben, saa det kunde synes mest troligt, at Ligene er brændte paa Pladsen ved et Baal af Træer og Grene, hvorefter Jordhøjen er opført.

Ligesom denne Kæmpehøj indtil Aar 1875 var ubeplantet og ufredet, saaledes var den ogsaa uden Navn. Idet jeg kom til at dyrke den, og særlig da jeg kom til at undersøge dens Indre, fandt jeg imidlertid et passende Navn. Jeg blev nemlig overbevist om, at dens Beliggenhed en Gang havde været i Udkanten af den Lund eller Skov, som i længst forsvunden Tid strakte sig vidt omkring paa denne Egn, og hvoraf endnu *Nørholm* Skov og *Krarup* Lund ere Levninger, og at de Trækul, der fandtes i Højen, hidrørte fra Træer, der vare omhuggede lige i Nærheden. I Fantasien kunde jeg lige som skimte Højens skønne Beliggenhed i Oldtiden i Udkanten af Lunden, hvis bølgende Trætoppe ragede højt op over de lavere Strøg mod Syd og Vest<sup>1)</sup>, og jeg opmuntredes her ved endnu mere til at virke for, at Højen igen maatte erholde noget af sin Fortids Skønhed. Og saa fik da Højen Navnet *Lundehøj*, og den øvrige Del af Ejendommen kom til at hedde *Højlude*.

I det efterfølgende skal jeg gaa over til at gøre Rede for det Sagn, som knytter sig til *Lundehøj*, og hermed vil saa ogsaa Hovedgrunden til mit Køb af denne Høj fremgaa.

<sup>1)</sup> Den eneste Levning, jeg har fundet af Fortidens Skove her i Nærheden, er iøvrigt en lille Træbusk, der findes paa et af de lavere Strøg i den sydlige Del af min Mark. — Saa ofte jeg ser denne Busk, mindes jeg de forsvundne Skovpartier.

# SAGNET OM LUNDEHØJ.

GAARDEN „HØJLUNDE“

MED SIN LYKKELIGE FAMILIE.

MAN véd, at *Agerkrog* By har været en Herregaard, hvis Ejere ned igennem Tiderne ere stedte til Hvile i Tistrup Kirke. Man kender Pladsen, hvor Borggaarden har staaet, véd, at den har været omgiven af Vand, — at der har været Fiskedamme o. s. v., — skønt man maa forundre sig over, hvor Vandet er kommet fra, naar man ser paa de ringe Vandløb, der nu findes paa disse Steder. Men man maa jo naturligvis forudsætte, at de Kildespring, hvorfra Vandet strømmer til de forskellige Aaer og Bække, har været meget rigere i hine forsvundne Tider, end de nu er. Man véd fremdeles, at *Assenbæk* Mølle langt tilbage i Tiden har hørt ind under *Agerkrog* og været Gaardens Kornmølle, samt at de tre *Agerkrog*-Gaarde er fremkomne paa den Maade, at den sidste Herremand til *Agerkrog* døde og efterlod sig tre Sønner, der blev enige om at dele Ejendommen i tre Dele<sup>1)</sup>, hvorefter

<sup>1)</sup> Mine Oplysninger desangaaende har jeg fra to solide Mænd her i Sognet, der kendte og interesserede sig for slige Forhold fra gamle Dage. De er døde for flere Aar siden.

den gamle Borggaard, som da var i en forsømt og faldefærdig Forfatning, blev nedbrudt, og de tre Gaarde opførte. Man véd ogsaa, at der omkring ved Aar 1730 regerede en Ejer paa *Nørholm*: *Stefan Nielsen Ehrenfeld*, der var i yderste Grad gridsk og penge-kær; han tilkøbte sig efterhaanden flere Ejendomme, deriblandt ogsaa Agerkrog med tilhørende Assenbæk Mølle. Og saaledes har da Agerkrog siden den Tid hørt ind under *Nørholm*.

Hvad man derimod ikke har vidst, er det, som Sagnet fortæller, at der i sin Tid — meget langt tilbage i Tiden — i den første Del af det femtende Aarhundrede — fandtes en mindre Herregaard lidt til Vest og Syd for „Lundehøj“. Denne Gaard, som kaldtes *Højlunde*, fordi den mod Vest og Nord var beskyttet af meget høje Egetræer, var ganske vist ikke nær saa stor som Agerkrog, men kunde dog i Henseende til Hygge og Velvære rigeligt maale sig med denne. Gaarden laa i Læ af et af de smukke Skovpartier, som paa den Tid strakte sig viden om — dér, hvor der nu er Hede — og hvoraf *Nørholms Skov* er en Levning, medens „Lundehøj“ laa i Udkan-ten af en mindre Skov, som kaldtes *Lunden*, hvoraf *Højens* Navn.

Gaardens Beboere regnedes ikke til Adelslæggt; de var jævne, ligefremme Bønderfolk. Manden og Hustruen var almindelig bekendte under Navnene *Jens* og *Stine Højlunde*, og deres to Sønner hed *Aage* og *Ebbe*. Familien var afholdt viden om, dels for den jævne og retsindige Levevis, der førtes paa dens Gaard, og dels for den Medfølsomhed og Hjælpsomhed, som den udviste imod syge og nødlidende. Thi *Højlundefamilien* var i den Henseende et sjældent Mønster og en Pryd for sin Samtid; den havde ikke

alene Evne til at hjælpe de trængende, men ogsaa Vilje og Forstand dertil. Stine Højlunde udmærkede sig især paa dette Omraade. Og det bliver derfor om hende, Historien først og sidst skal dreje sig. Hun var ikke alene en kristelig-sindet og behjærtet Kvinde, men ogsaa begavet med en lys Forstand og en dyb Indsigt baade i de jordiske og de guddommelige Ting. Og saa havde hun den sjældne Gave at kunne forme sine Tanker i betegnende og velvalgte Ord, saa hun endog kunde holde flydende Taler og Foredrag og ogsaa af den Grund var kendt og søgt i en vid Omkreds. Hendes Yndlingsplads var „Lundehøj“, der laa saa henrivende smukt i Lundens Udkant. Her dvælede hun ene i de sildige Sommer-Aftenstunder, men havde ogsaa jævnlig paa dette Sted en talrig Tilhørerkreds, idet der — selv langvejs fra — tit strømmede Folk sammen for at høre hendes Foredrag og beundre hendes Veltalenhed. Og sikkerlig gik ingen opmærksom Tilhører derfra uden at have modtaget noget godt og nyttigt, noget belærende og opbyggeligt. Mange fik — som alt berørt — ogsaa Mad og Drikke i eller fra hendes gæstfrie Hus, idet hun lod Gærning følge med Ord, saa naar hun hørte om syge eller nødlidende der paa Egnen, sørgede hun for, at der blev bragt dem Hjælp, Lindring og Trøst. Og det var næsten utroligt, i hvilken Grad hun formaede at yde en saadan Hjælp og Trøst, men hun var da ogsaa paa dette som paa saa mange andre Punkter utrættelig.

Der var altsaa, som man vil kunne forstaa, Lykke og Velvære inden Døre hos Højlundefamilien, og Velsignelsen flød ogsaa ud til andre.

Om denne idylliske Tilstand blandt Mennesker og i Naturen har jeg lagt følgende Kvad:

## HØJLUNDE.

Mel.: Vort Fødeland var al Tid rigt.

**H**øjlunde-Gaard ved Agerkrog  
 Var ret en Lykkens Bolig,  
 Hvor Manden stærk og Kvinden klog,  
 De vandred' sammen trolig  
 I Kærlighed til Livets Gud  
 Og fremmende hans Ære,  
 Mens Næstekærlighedens Bud  
 Man og lod Frugter bære.

„**O**v Ret og Skel! I al din Færd  
 Du sandt og godt kun føre!“  
 Det var det Bud, man fulgte her  
 Paa Mark og inden Døre —  
 Og ikke mindst den Kvinde, som  
 I Huset havde Styret;  
 Thi hendes Liv af Guds frygt from  
 Og sand var gennemstyret.

**J**ens — saa hed Manden, og hans Navn  
 Var kendt i Folkemunde.  
 Naar *Stine* gjorde Smaafolk Gavn,  
 Han kunde dem det unde;  
 Ja. mer' end det: med hjælpsom Haand  
 Han stod ved hendes Side,  
 Opfyldt som lun af Medynks-Aand  
 Med dem, som monne lide

**L**angt borte fra kom Folket hid  
 Til Lundehøj til Stævne,  
 At flammes op til herlig Id  
 Og alt godt, man kan nævne,  
 Ved under Bøgekroners Tag  
 I Sommeraftenstunden  
 At høre om Guds store Sag  
 I Kirken og hos Bonden.

**U**videnheden vel var stor  
 Blandt Folk i hine Dage,

Men Stines fromme, kloge Ord  
 Den kunde tit bortjage  
 Saa mangan Sjæl, som vanked' om  
 I Taage før og Mørke,  
 Nu frem til Liv og Sollys kom  
 Og genvandt Mod og Styrke.

**N**aar Folk til disse Møder gik,  
 Det derfor var med Glæde  
 Og ikke af den døde Skik,  
 Som er saa tit til Stede.  
 Det var for hos en myndig Aand  
 En Lærdom god at høste,  
 Til Styrkelse for Sind og Haand,  
 Til Tugt som til at trøste.

**D**e saa, Velsignelsen var nær  
 Ved saadant „Friluftsmøde“,  
 Og Folk fik Samlingspladsen kær,  
 Hvor de fik Sjæleføde,  
 Hvor Livets Gaader Løsning fandt  
 Ved Blikket bag om Tiden —  
 Hvad Under da, at Mindet spandt  
 En Saga herom siden!

**E**t Billed' er fra denne Tid  
 Saaledes end bevaret,  
 Og det er det, jeg har med Flid  
 I Bogen her forklaret.  
 Højlunde-Gaard er ikke mer';  
 Dens Liv er helt forstummet,  
 Men Sagnet taler endnu her  
 Om alt, hvad godt den rummed'!

## I SKOVEN.

Mel.: Vort Fødeland var al Tid rigt.

*I Skoven*, den, som strakte sig  
 Nær op mod Tistrup Kirke,  
 Der var en Plantevækst saa rig  
 Af Ask og Bøg og Birke,



Mens længere mod Sønden var  
 Den haarde Eg at finde —  
 Ved Lindingbro endnu man har  
 Derom et klarligt Minde.

*I Skoven* der var Kildespring <sup>1)</sup>  
 Med Drikkevand det klare,  
 Og vilde Dyr løb frit omkring  
 Saa muntre og saa snare,  
 Mens ind blandt Skovens Dele laa  
 Frugtbare grønne Vange  
 Med Kvæg og Korn og Græs som faa,  
 Og Fugles glade Sange.

*I Skoven* laa en Bondegaard,  
 Solidt og stilfuldt bygget;  
 Man leved' der i gode Kaar,  
 Af sand Guds frygt betrygget.  
 Om samme Gaards Historie er  
 Et sælsomt Sagn berettet,  
 Mens ellers længst Aarhundreder  
 Har hvert dens Spor udslettet.

## ULYKKE OVER LANDET.

Et gammelt Ord siger: „Lykken, hun er en underlig Trolde, hun leger med Folk saa mange Fold“. Der kom trange Tider over Landet — hvorved Sorg og Ulykke fandt Vej til mange Hjem — ogsaa til Højlundefamilien.

Det var paa den Tid, da den saakaldte Bondekrig hærgede Landet. Herremændenes misbrugte Adelsvælde traadte de underkuede Bønder saa længe paa

<sup>1)</sup> Endnu i vore Dage findes paa disse Jorder — særlig paa to Steder — Levninger af slige Kildespring fra hine længst forsvundne Tider. Det ene af Stederne blev udgravet af mig i Aaret 1879, og det saa da ud til, at der dér i sin Tid havde været en rig Vandbeholdning. Det andet blev udgravet af *Niels Jensen, Alkjærsig*, Tistrup, i Aaret 1911, og der udstrømmede ved den Lejlighed en Mængde sølvklart Vand. Disse Levninger er altsaa: *talende Minder*.

Foden, at de omsider rejste sig til en fortvivlet Modstand. Rejsningssignaler fremkom alle Vegne i Landet, ogsaa her i Øster-Herred, og Jens Højlunde med sine to Sønner, der var vaabendygtige, sunde og stærke Mænd og særlig interesserede i Øjeblikkets brændende Spørgsmaal — ogsaa de maatte følge Bevægelsen og drage med i Kampen for Ret og Frihed. Der blev truffet Bestemmelse om, hvem der skulde være Stine Højlunde behjælpelig med Gaardens Drift og i det hele taget staa hende bi, imens hendes Husbonde og Sønner drog ud i Krigen. Og der blev — for alle Tilfældes Skyld — givet hende fri Raadighed over Ejendommen, eftersom hun var erkendt for at være en forstandig Kvinde, der vel skulde vide at finde sig til Rette under de Tilskikkelser, den triste Tid kunde medføre. Og saaledes drog Jens Højlunde med sine to Sønner da bort fra Hjemmet, befalende sig selv og den hjemlige Arne under Guds naadige Varetægt og Beskærmelse.

Vi ville nu i Korthed følge Krigens Gang paa den Tid, da de tre vaabenføre Mænd fra Højlunde var Deltagere deri.

Løvrigt skal jeg her bemærke, at hvad der i det efterfølgende fortælles om Højlundefamilien, derom har jeg min Viden alene fra mundtlig Tradition, idet trykte Efterretninger — saa vidt mig bekendt — intet Steds foreligger. Hvad der derimod ellers meddeles af Krigsskildringer etc., har jeg — som det ogsaa vil fremgaa af Citaterne neden for — fra den i Aaret 1869 afdøde Professor *Tyge Beckers* Fortælling „*Bondekrigen*“, om hvilken en Kapacitet som den bekendte Historiker *Knud Fabricius* i sit Skrift „*Bondeoprøret 1441*“ har udtalt, at den blandt de hidtil fremkomne Skildringer af hin Tids blodige Bondebevægelser „er det lødigste

Arbejde, ogsaa set fra et historisk Standpunkt“. Ved velvillig Tilladelse fra „Bondekriegen“s nuværende Ejer, *Gyldendalske Boghandel*, er det blevet mig muligt her at optrykke saadanne af Bogens Skildringer, som staar i nærmere Forbindelse med de Personers Liv, hvorm jeg har sat mig til Opgave at fortælle. Iøvrigt har disse saaledes citerede Skildringer sikkert ogsaa i sig selv en betydelig Interesse, formentlig ikke mindst for Beboerne paa denne Egn, der jo har været Skuepladsen for mange af de deri omtalte Begivenheder.

## BØNDERNES REJSNING OG SAMMEN- SLUTNING.

Medens det altsaa, som før bemærket, gærede rundt om i Landet med Tegn paa Rejsning blandt Bønderne imod de overmodige Adelsmænd, var det dog i Vestjylland, at Bondekriegen tog sin Begyndelse under Anførsel af en Mand, bekendt under Navnet *Mads Konge* og boende paa *Langsig* i *Lunde* Sogn. Denne Mads Konge, hvis egentlige Navn var *Mads Eriksen*, havde forhen været Skovbestyrer eller Skovkonge i en stor Skov, der hørte ind under en daværende Herregaard, *Hefringholm*, beliggende paa Randerseggen i et stort Kær paa den østlige Side af den Aa, som danner Skellet mellem Rougsø og Sønder Hald Herreder. Gaardens Ejer, Otto Nielsen, havde været godt tjent med Mads Eriksen som Skovkonge; thi han var al Tid tro og pligtopfyldende, lige som han ogsaa havde god Forstand paa at styre det Kongerige, som han var sat til at frede om. Men saa kom der strænge Tider for Mads Eriksen, idet misundelige Tunger satte

ondt for ham hos Herremanden, og det endte med, at han og hans Familie blev udbudt til Salg for den højstbydende, lige som man sælger en Hest. Sligt kunde jo lade sig gøre paa den Tid, da Herremændene herskede som Smaakonger i Landet og betragtede og behandlede deres undergivne Bønder som Kvæg. Til Held for den stakkels Mads var der imidlertid en behjærtet Herremand (en hæderlig Undtagelse fra sine Standsfæller) *Henrik Tagesen* til Vingegaard, der bød den højeste Pris for Skovkongefamilien, hvilket han gjorde, fordi han fandt, at Mads Eriksen var for god til at være en trælbundet Mand. Og saa skænkede han ham da først fri Adelsbyrd, saa han ikke mere skulde gælde for at være af Trælleæt, og gav ham dernæst et godt Hjem til sig og Familie. Henrik Tagesen ejede nemlig en mindre Herregaard, *Kastkjærgaard*, i Lunde Sogn ved *Varde*, og et Stykke af denne Gaards Grund — kaldet Langsig — blev Mads Eriksen nu skænket af sin nye Herre til fremtidigt Hjem. Ogsaa paa denne Egn, som han altsaa nu var kommen til at bo paa, blev han snart almindelig bekendt under sit gamle Navn Mads Konge.

Imidlertid udbrød Bondekrigen, og det viste sig da hurtigt, at ingen egnede sig bedre til at være Bøndernes Fører i denne end netop Mads Konge. Thi for det første havde han et skarpt Øje til Herremændene efter den ublide Medfart, han havde været Genstand for af Otto Nielsen. Og dernæst havde han i sin forrige Virksomhed som Skovkonge indhøstet en Del Erfaringer, der nu kunde have stor Betydning for Bondehærens Anfører. Og endelig boede han paa den Kant, hvor Rejsningen tog sin Begyndelse. Og saaledes skete det da, at Mads Konge enstemmigt valgtes

til Bondehærens Anfører, hvilken Begivenhed foregik paa Varde Torv Fredag den 2. April 1434.<sup>1)</sup>)

## VARDEHUS SLOT BELEJRES OG ØDELÆGGES AF BONDEHÆREN.

Der var imidlertid udsendt ilende Bud fra Hus til Hus og fra Gaard til Gaard i alle Byer og Herreder omkring Varde med Ordre til, at alle vaabenføre Mænd skulde møde paa en bestemt Dag i denne By medtagende Føde for fjorten Dage og forsynede med alle de Vaaben, som det var muligt at opdrive. Thi Vardehus Slot var netop udset som den faste Adelsborg, der først skulde falde for Bondehærens Stormløb.

I den før omtalte Fortælling „Bondekrigen“ hedder det denne Sag vedrørende:

„Varde var den Gang en ikke ganske uanselig By, da Aaen endnu kunde besejles, og den saaledes havde en Del Handel paa Hamborg, Bremen og Holland. Den havde to Kirker, St. Ibs eller Jacobi og St. Nilaus eller Nicolaj Kirke, og strakte sig en Del længere imod Vest langs Aaen, end Tilfældet nu er, saa at St. Ibs Kirke laa midt i Byen, medens den nu ligger i den ene Ende. Byen havde en Borgermester, fire Raadmænd og en Byfoged; der var omtrent to Hundrede Huse og hened tolv Hundrede Indbyggere, hvoraf halvandet Hundrede var Borgere. Straks Syd for Byen, paa den anden Side af Aaen laa Slottet paa en regelmæssig Voldbanke med Grave og Palli-

<sup>1)</sup> Andre Kilder nævner dog 1439 som det Aar, hvori den vestjydske Bondeopstand med Vardehus Slots Indtagelse og Varde Kirkes Brand fandt Sted.

sader, en anselig Bygning, bestaaende af et stort, firkantet Hus med tre Taarne, hvoraf de to blot vare fremspringende Udbygninger, der lignede de gammel-dags Peberbøsser og hang højt oppe paa Muren ligesom store Svalereder; paa Slotspladsen var nogle Bindingsværks-Udbygninger, bestemte til Stalde, Bryggers og deslige. Det hele var temmelig fast, forsynet med Skyts og kunde meget godt udholde en Belejring, naar det havde tilstrækkelig Besætning, men derpaa var der stor Mangel og maatte, i Følge hin Tids Indretning, al Tid være Mangel ved en pludselig Bondeopstand, thi Meningen var, at Herremændene fra Landet og Bønderne skulde kaldes ind i Slottet til Forsvar imod en Fjende. Saaledes som Sagerne nu stod, kunde der ikke ret vel være Tale om Forsvar, men Borgfogden, Claus Stake, tænkte ikke paa at overgive sig; hans tolv Mænd var imidlertid ikke ganske af samme Mening og saa meget betænkelige ud, medens Skytset blev ladet og rettet mod de Steder, hvorfra man snarest kunde vente et Angreb.“

Og hvor vanskeligt det nu endogsaa ved første Øjekast kunde synes at angribe et fast Slot, en Fæstning, velforsynet med Skyts, med en Hær, som kun bestod af en sammenløben Hob, der aldrig havde set Krig eller hørt et Skud og var uden noget som helst Belejringsredskab — saa endte det da ogsaa med, at Slottet blev indtaget af Bønderne, Besætningen taget til Fange, og Skytset og det øvrige Materiale gjort til Bytte.

Æren for dette heldige Resultat tilkom i første Række Mads Konges Underbefalingsmand *Johan*, en indvandret Bøhmer, der under den bekendte *Johan Ziskas* Ledelse havde deltaget i Hussiterkrigen og dér erhvervet sig et ikke ringe Maal af Krigskundskab.

Om hans Bedrift ved Vardehus' Indtagelse hedder det fremdeles i „Bondekrigen“ :

„Han drog af Sted med sine Folk gennem Brogade og ned til Broen, hvor han straks bemandede alle de Baade og Skibe, som laa i Aaen, slog en Skibsbro paa et Sted, hvor Bakkerne hindrede Slottets Skyts i at virke, og lod Fodfolket rykke over paa denne, medens Rytterne droge over Broen to og to, holdt sig spredte, indtil Slottet var omringet, og derpaa lod Hestene græsse bag Bakkerne; Rytterne selv trængte i en lang Kæde frem lige til Graven. Fra Slottet blev der flere Gange fyret af svært Skyts, men uden Virkning, thi den tynde Kæde var en altfor lille Genstand til, at hin Tids Artillerister kunde træffe den. Derefter bleve alle Baadene halede op fra Aaen og trukne ud i Slotsgraven, hvor de stærkt bemandede med Folk, der bar Økser, snart havde naaet Slottets Pallisader, som efter kort Tids Forløb var fældede. Nu blev Slotsbanken stormet, og Belejrerne stod snart lige under Taarnene, hvor de intet havde at frygte af det svære Skyts, og Bueskytterne beskøde saa ivrigt ethvert Vindue og Skydehul, at den svage Besætning, trods alle Claus Stakes Anstrengelser, ikke lod sig drive til Skydehullerne, saa at Belejrerne uhindrede kunde tømre Stiger og bygge Stilladser af Materialet fra Stalde og Bryggers, som straks blev afbrudte. Vindebroen var nedladt, og Forbindelsen med Byen og de Syd fra tililende Bønderskarer fuldkommen aaben, men stadig tordnede det svære Skyts fra Taarnet, traf ogsaa af og til de uforsigtig tililende, hvilket dog slet ingen Virkning gjorde paa Belejrerne, hvis Arbejde gik rask frem. Klokkerne elleve var Stilladserne naaede saa højt, at man fra disse ved Hjælp af Stiger kunde komme op paa Bygningens Tag, og tredive Murere og

Tømrere sad allerede paa dette i Færd med at bryde Tagstenene af, da Porten aabnedes, og de belejrede kom frem med den bundne Claus Stake imellem sig. Han havde ikke villet høre Tale om Overgivelse, og derfor havde hans Folk, da videre Modstand ikke var til nogen Nytte, bemægtiget sig ham for at faa Fred. . . . . Slottet blev da fuldstændig ryddet for alt det, som kunde flyttes, Kanoner, Heste, Vogne, Vaaben, Krudt og Kugler samt et Stykke Silketøj til en Fane blev beholdte, det øvrige straks solgt, og det blev godt betalt, thi alle havde Lyst til at eje et Stykke fra Slottet som Erindring. Derefter blev der tændt Ild paa alle Bygningerne, og hele Hæren betragtede med Andagt, hvorledes de graadige Flammer fortærede det Sted, hvor deres Undertrykkere boede, og hvorfra de havde maattet lide saa meget Ondt.<sup>1)</sup>

Dette skete Fredag den 2. April 1434. Jens Høj- lunde med sine to Sønner var ogsaa Deltagere i dette Stormløb og vovelige Foretagende, men de blev alle for denne Gang skaanede for nogen Overlast.

## NØRHOLMS BELEJRING OG OVERGIVELSE

Nu var Krigsplanen den, at *Nørholm* næste Dag skulde tages under Behandling, og forskellige Forbe-

<sup>1)</sup> Den fangne Borgfoged, Claus Stake, der var en alt andet end hæderlig Mand, fik nu sin fortjente Løn, idet han blev ført bunden til Varde Torv og dér med en stor Økse dræbt af stærke Peer Smed, hvis Datter han havde skændet. Smedens Handle- maade billigedes baade af Mads Konge og den til Stede værende store Forsamling.

Paa Engen mellem Varde By og Banegaarden, Vest for Broen, ser man endnu Levninger af den Voldbakke, hvorpaa Slottet har staaet. En Del af denne Bakke er i sin Tid bortført. Der skal have været en underjordisk Løngang mellem Slottet og Byen.



redelser til det vovelige Felttog var imidlertid blevne trufne. Bønderne havde faaet deres medbragte Plejle beslaaede med Jernplader og deres Knipler besatte med stærke Jernpigge, hvorved begge disse Vaaben blev frygtelige. Endvidere var der bestilt flere Tusinde Spyd med Jernhager i Enderne, bestemte til at rive Rytterne af Hestene med. Og saaledes var da Bondenhæren ganske godt udrustet med den Tids besynderlige Vaaben, lige som der ogsaa var lavet Slæder til at føre de Kanoner paa, som vare erobrede ved Vardehus. Hæren drog da til Nørholm, som den Gang laa i Sigs Enge paa en Tomt, kaldet „Knopholm“, hvoraf Levninger endnu ses. Om dette Tog og dets Følger fortælles videre i „Bondekriegen“ :

„Borgen var temmelig fast og havde faaet en Besætning af femten Herremænd fra Egnen med deres Hofkarle; da Flugten Syd paa var dem afskaaren, havde de kastet sig herind, og det saa ud til, at Nørholm maatte kunne gøre en langvarig Modstand, da Besætningen udgjorde næsten et halvt Hundrede Mand, Murene var stærke og Voldene høje, men Johan (Mads Konges Hærfører) lovede at give Stedet i Kongens Hænder inden tre Dage. Hvorledes dette skulde gaa til, begreb rigtignok ingen uden han selv, og de belejrede spottede paa Voldene og lovede at holde sig, indtil Lensmanden og Biskoppen kom fra Ribe med deres Folk. Johan lod sig imidlertid ikke forskrække. Kanonerne fra Vardehus blev bragte til Stedet og opstillede paa Bakkerne, der laa langt højere end Slottet, thi dette var slet ikke indrettet paa at modstaa Skyts, hvilket man aldrig kunde tænke sig, at Bønderne skulde være i Stand til at bruge. *Strange Nielsen*, Gaardens Ejer, som selv var til Stede, saa derfor meget bekymret paa disse Anstalter og sammenkaldte

straks de andre Herremænd, hvem han forkyndte, at Murene og Taarnene snart vilde blive nedskudte over deres Hoveder, og at deres eneste Haab beroede paa et Udfald. Naar dette foretoges med hele Styrken, fyrretyve Ryttere, og midt om Natten, medens Bønderne laa i deres bedste Søvn, tvivlede han ikke om, at det vilde lykkes, thi en saadan sammenløben Bondehob maatte være let at sprænge fra hinanden, selv med en lille Styrke, saafremt denne bestod af godt øvede og væbnede Ryttere. Forslaget blev antaget og alle tilsagte at holde til Hest i Gaarden ved Midnat, men med saa liden Støj som muligt.

Men Johan var en altfor gammel Soldat til at lade sig overrumple. Alle de nærboende Bønder <sup>1)</sup> var Dagen i Forvejen blevne tilsagte til at drage hjem og møde for Nørholm med deres Høstvogne, thi hvor vigtig en Vognborg var som Værn imod et fjendtligt Angreb, især af Rytteri, havde Johan under Husitterkrigene ofte nok haft Lejlighed til at erfare. Henimod Aften var der samlet omtrent tre Hundrede Vogne, der blev opstillede i en stor Firkant. De enkelte Vogne blev bundne sammen for og bag, saa at de ikke kunde væltes, og bag ved dem lejrede sig en saa stor Del af Bondehæren, som Pladsen kunde rumme; de øvrige en halv Fjerdingvej længere borte i Skoven paa det Sted, hvor Linding og Nørholms Aær støder sammen, et Angreb var altsaa let at afslaa. Da det var lidt over Midnat, meldte de udstillede Vagter, <sup>2)</sup> at Vindebroen blev nedladt, og straks efter hørte man Rytterne komme. Johan blæste i sit Horn, og alle de sovende for' op, forvirrede og søvndrukne, hvorfor der opstod Støj og Skrigen; thi Bønderne, som vare uvante til

<sup>1)</sup> Deriblandt ogsaa Jens Højlunde med sine to Sønner.

<sup>2)</sup> Deriblandt Jens Højlundes to Sønner.

slige Scener, troede allerede, at Rytterne var midt iblandt dem, og vilde være flygtede hver til sin Side, i Fald de sammenbundne Vogne ikke havde standset dem. Johan søgte forgæves at tilvejebringe Orden, men nu hørte man pludselig Mads Konges vældige Stemme fra en Vogn, som han var sprungen op i:

„Skamner I Eder ikke, Bønder? Ere I Mænd, eller ere I Kærlinger og skraalede Børn? Stille overalt!“

Der blev virkelig roligt, saa at alle kunde høre hans Ord:

„Der er slet ikke noget i Vejen. Stil Eder alle roligt hen til Vognene, læg Spydene ud igennem Tremmerne, og sæt Skulderen godt imod. Lad dem saa kun komme, de bliver nok nødte til at vente udenfor Vognborgen, thi I maatte være daarlige Karle, dersom I ikke, saa mange som I ere, kunde støtte Vognene, saa at de ikke kunne vælte dem. De ville da vel sagtens bande og dominere derude, men det skader jo slet intet.“

Denne Gang adlød Bønderne, Spydene blev lagte ud, og hele Vognborgen var som et uhyre stort Pindsvin; man kunde ikke røre den paa noget som helst Sted uden at træffe paa de hvasse Spyd. Et Øjeblik efter kom Rytterskaren stormende med indlagte Landser, ikke tvivlende om, at det var let at styrte Vognene omkuld; men Stødet, hvor voldsomt det end var, udrettede intet, og hele Rækken holdt foran Vognene uden at kunne komme videre. Man hørte nu atter Mads Konges kraftige Røst:

„Op paa Vognene alle Mand, som have Plejle eller Morgenstjerner! Lad os se, om disse Rytters Hjelme kunne staa for et ordentligt Slag!“

Opfordringen blev straks fulgt, og man hørte snart

de jernbeslaaede Plejles tunge Slag paa Hjælmene, Sværdenes Klirren, naar de traf sammen med Morgenstjerner og Plejle, de kæmpendes Raab og hele den ubeskrivelige Støj, som følger med et saadant Sammenstød. Mange af Bønderne sprang over paa Hestene og søgte med deres Knive at finde et Sted, hvor Rustningen ikke dækkede, andre tog med de nye Spydhager fat i Rytterne og trak dem af Sadlen, en stor Mængde sprang ned af Vognene eller krøb under disse og angreb saaledes Fjenderne, hvis Nederlag snart var afgjort. Da Strange Nielsen blæste til at trække sig tilbage, laa femten af Rytterne paa Jorden, nogle døde eller saarede, andre bevidstløse, atter andre værgeløse i deres Fjenders Hænder, og de øvrige ilede tilbage, modløse over Nederlaget, forbavsede over Bøndernes Mod og med ringe Haab om, at Fremtiden vilde bringe større Held.

Den næste Morgen ved Solopgang affyrede Johan selv den første Kanon, og efter nogle Timers Forløb havde han faaet sit Mandskab indøvet saa vidt, at hver Kugle traf det store Taarn. Henimod Aften var dette meget forskudt, og den næste Formiddag styrtede det med stor Bragen, udbredende Ødelæggelse rundt om. I dette Øjeblik stormede Bønderne fra de Baade, som vare bragte op ad Aaen fra Varde og længe havde ligget i Beredskab, bestege Voldbakken og omhuggede Pallisaderne, forinden de belejrede kom sig af den Forstyrrelse, det nedstyrtende Taarn havde fremkaldt. Saa snart Strange Nielsen saa dem inde i Gaarden, stak han et hvidt Klæde ud af et Vindue, og Angrebet standsede, medens han forespurgte sig om, hvilke Vilkaar der vilde blive tilstaaet de belejrede, i Fald de overgav sig. Svaret var, at de skulde beholde Livet samt de Klæder og Vaaben, de bar, men alt andet

skulde være Sejrherrernes Bytte og Slottet brydes ned; alle Fanger forpligtedes til at tage Tjeneste i Bøndernes Hær. Vilkaarene var meget haarde, men der var intet Valg, thi Borgen kunde ikke holde sig i to Timer. Overgivelsen fandt da Sted, Borgen blev aldeles udplyndret og derefter opbrændt,<sup>1)</sup> alle Fanger, som var vaabenføre, blev optagne blandt Johans Ryttere, medens Kvinder og Børn blev bragt til Varde, hvor man beholdt dem som Gidsler.“

Saaledes endte Bondehærens Krigstog mod Nørholm. Jens Højlunde med sine to Sønner, som havde taget ivrig Del i det blodige Sammenstød, slap endnu for denne Gang for nogen videre Skade, kun havde den ældste af Sønnerne, Aage, faaet nogle Skrammer paa den venstre Haand. Men det skulde ikke vare længe, førend denne skæbnesvangre Krig skulde bringe Sorg ogsaa i Højlundefamilien.

## LONBORGGAARDS BELEJRING.

### ØSTER-HERREDS MÆNDS OVERRUMPLING.

Efter det saa vellykkede Felttog mod Nørholm var det nu Bondehærens Plan at angribe *Lønborggaard*, som den Gang tilhørte Ribe Bispestol, og hvis Lensmand (Peer Hemmingsøn) var en Broder til Biskoppen i Ribe, Christiern Hemmingsøn.

<sup>1)</sup> Det gik altsaa med Nørholm som med Vardehus og Ribarhus, kun de øde Tomter blev tilbage, hvoraf Efterverdenen kunde se, hvor disse mægtige Adelsborge havde staaet. Nørholm blev saa senere opført paa sin nuværende Plads — dog nøjagtigere betegnet først et Stykke nordligere oppe i Bakkerne. Paa den Plads, Gaarden nu indehaver, er den opbygget igennem 22 Aar til 1780 af A. C. Tejlmann. (Anmærkning af nærv. Bogs Forfatter).

Herom beretter „Bondekrigen“ videre:

„Den næste Dag drog Hovedstyrken med Skytset og alle Vognene Nord paa, det gik kun langsomt, thi Slæderne med Kanonerne var tunge og skar dybt i paa de løse Sandveje; imidlertid manglede det hverken paa Stude eller Heste til at trække dem, saa at de dog kom frem. Mads og Johan lod alle Broer over Aaen ødelægge og drog til Varde med en Del af Hæren. Her blev der af Sten fra det afbrændte Slot bygget et stærkt Værn foran Broen og dette besat med en anseelig Styrke; derefter udsendtes Ryttere for at undersøge Egnen helt til Ribe og Kolding, med Befaling til at vedligeholde en stadig Forbindelse med Varde og melde alt, hvad der foregik. Begge Anførerne drog nu Nord paa og indhentede Hæren ved Egvad Kirke, . . . . hvorefter Laurids Barfod<sup>1)</sup> med alle Øster-Herreds Mænd drog til Skern Bro for at hindre ethvert Angreb Nord fra, medens den øvrige Hær gik mod Lønborggaard, hvorhen der dog først blev sendt et Bud for at opsige Stilstanden.<sup>2)</sup> Begge Afdelinger af Hæren omgav sig med en Vognborg, og Skytset blev opført i Skanser foran Lønborggaard . . . . . Denne laa den Gang ligesom nu midt i en

<sup>1)</sup> Denne Laurids Barfod var en gammel Adelsbonde fra Sønder-Bork, som egentlig først havde rejst Opstanden. idet han paa Nørre-Herreds Ting ved Lyne Kirke den 1. April 1434 havde givet Signalet til at ihjelslaa den kongelige Lensmand paa Vardehus Slot, Hr. Tegenhus. efter at denne havde oplæst en kongelig Befaling, i Følge hvilken der skulde udskrives mere i Skat af Adelsbønderne. Ved denne Lejlighed havde Laurids Barfod tilsikret Lensmanden paa Lønborggaard, Peer Hemmingsøn, Neutralitet, og da han nu ikke vilde bryde dette sit Ord, afslog han at gøre den øvrige Del af Bondehæren Følgeskab paa dens Tog mod denne Gaard, hvorefter den Ordning da blev truffet, at han — som ovenfor meddelt — med sine Folk skulde drage op til Skern Bro.

<sup>2)</sup> som var sluttet med Laurids Barfod.

Engstrækning, næsten en Fjerdingsvej fra de nærmeste Bakker. Her kunde det altsaa ikke nytte at lægge Skytset, thi den Gang kunde man ikke træffe i saa lang Afstand. Bønderne maatte da til at opkaste Skanser i Engene og valgte dertil Steder, som ikke kunde bestryges af Slottets Kanoner med Undtagelse af Stykkerne paa det store Taarn, der ikke gjorde synderlig Skade, da det kun var Falkonetter og andet let Kaliber. De belejrede prøvede ikke paa at gøre Udfald og søgte blot med Pileskud at forstyrre Arbejderne uden at kunne standse disse synderligt, men Skanserne maatte dog lægges et godt Stykke længere fra Slottet, end Tilfældet var ved Nørholm. Paa Grund af Afstanden og Kanonernes Leje paa de lave Skanser kunde de ikke virke med Kraft, og de belejrede fik imidlertid svært Skyts bragt ud af Slottet og lagt paa Voldene, saa at deres Ild ganske godt kunde holde Belejrerens Stangen. Skulde Slottet nedskydes fra Skanserne, vilde det vare meget længe, og Johan traf derfor fra den første Dag af Forberedelser til at fylde Gravene, hvilket skete ved at køre Jord hen paa de Steder, som Slottets Kanoner ikke kunde bestryge. Det gik langsomt, og efter otte Dages Forløb var man ikke kommen videre, end at det store Taarn var saa stærkt beskudt foroven, at Mandskabet havde forladt det flade Tag og taget Falkonetterne med, men disse var derimod blevene stillede lige for de Steder, hvor Jorden blev fyldt paa, og hindrede alt Arbejde om Dagen; at nærme sig Fæstningen ved Løbegrave forstod man den Gang ikke, saa at Tiden trak mere og mere ud.

Johan greb da til et andet Middel. De nærmeste Gaarde og Huse blev nedbrudte og alle Materialierne, Ler, Tømmer og Tag, førte hen i Gravene, alle Sten,

som man kunde finde i Egnen, anvendtes paa samme Maade, og saaledes naaede Belejrerne endelig deres Hensigt. De var nu lige under Voldbakken, og Stormen paa denne blev foretagen den tolvte Dag, efter at Belejringen var begyndt. Efter en haardnakket Kamp, som kostede mange Folk, blev Pallisaderne omhuggede og Vindebroen hejset ned. De belejrede maatte trække sig tilbage til det store Hus, men Kanonerne havde de taget med, og Porten blev lukket forsvarligt. Nu nærmede Sagen sig sin Afgørelse, thi Belejrerne førte deres svære Skyts ind paa Voldbakken og opstillede det foran Porten, beredte paa at skyde denne i Stykker og derefter at storme Slottet, og kun lidet agtede de Kuglerne og Pilene, som gjorde lyst i deres Rækker; de vidste jo nok, at Slottet nu ikke kunde undgaa dem. Da aabnedes Porten, og Peer Hemmingsøn viste sig i Spidsen for sine Folk: alt Haab var nu ude, og han søgte Døden eller Frelse i et sidste fortvivlet Udfald.

Han havde imidlertid været bedre underrettet end Belejrerne, da han begyndte paa sit Udfald, thi i samme Øjeblik kom flygtende Bønder til Syne paa Vejen fra Lønborg og myldrede snart paa Engene med det Udraab: „Frelser Eder, Bønder! Fjenden er efter os!“ En talrig Rytterhob, tæt sluttet og de forreste med indlagte Lanser, trængte efter dem ud af den snevre Vej mellem Kirken og Byen, spredte sig straks og nedstødte uden Barmhjertighed alle de flygtende, som den kunde indhente; Lanse og Sværd rasede frygtelig i de slagtes Rækker, Blodet strømmede hen over de frodige Enge, Angstraab og Dødsskrig blandede sig med Forfølgernes Forbandelser. Det var Øster-Herreds Mænd, som var blevne overrumplede og slagte af Ejler Rønnov (Lensmanden fra Lundenæs),



og gamle Laurids Barfod laa med kløvet Hoved i sin Vognborg.“

Denne blodige Affære bragte Sorg og Vemod til mange Hjem i Øster-Herred, ogsaa til Højlunde-Hjemmet ved Tistrup, thi den yngste Søn, *Ebbe*, var iblandt de faldne, medens Jens Højlunde og den ældre Søn, Aage, endnu var blevene skaanede under dette Blodbad. Stine Højlunde bar sin dybe Sorg med stille Vemod og underordnede sig taalmodigt det høje Forsyns Tilskikkelse, medens hendes Husbonde og Søn fremdeles maatte følge Krigens Gang og berede sig til at møde, hvad der muligt endnu yderligere maatte komme.

## GAARDENS ENDELIGE OVERGIVELSE OG HERREMÆNDENES NEDERLAG.

„Johan tabte imidlertid ikke Modet. Han bad Mads Konge om at ile til Vognborgen for at forsvare den imod Fjenden, men at optage alle de Flygtende.<sup>1)</sup> Medens Mads sprang paa en Hest og ilede op paa Bakkerne for ved sin Nærværelse at sætte Mod i alle dem, som fra Vognborgen forfærdede betragtede Scenen paa Engene, tilraabte Johan sine Folk, at de maatte skynde sig med at nedhugge den Flok, der var stormet ud af Slottet, og ilede selv foran, svingende en jernbeslaaet Plejl, der uddelte Døden, hvor den traf, man skulde aldrig have troet, at den svage, lille Skikkelse kunde føre saadanne Slag, og hans Folk opflammedes ved hans Eksempel til kraftige Anstrengelser. Med Jubelraab trængte de frem uden at ændse, hvad der foregik bag ved dem paa Engene,

<sup>1)</sup> Hvoriblandt ogsaa var Jens Højlunde med sin ældste Søn.

omringede den lille Flok, som saa dumdristig havde vovet sig ud fra det sikre Skjul i Haab om, at Overraskelsen skulde yde dem tilstrækkelig Bistand til at slaa Bønderne paa Flugt, da deres Brødres Skæbne nu maatte have gjort dem modløse. For sildigt indsaa Peer Hemmingsøn, hvor urigtigt han havde handlet: han faldt med alle sine Mænd. Johan besatte i største Hast Slottet, rettede Skytset derfra saa vel som sit eget i Slotsgaarden imod Rytterne, der nu samlede sig for at angribe Vognborgen, og aabnede snart en ødelæggende Ild paa den tætte Skare, hvor hver Kugle traf.

Ejler Rønnov følte straks, at der for Øjeblikket ikke var videre at gøre. At storme Vognborgen under en saadan Ild vilde være Afsindighed, og han lod derfor Rytterne sprede sig og ile tilbage til Lønborg for der i Skjul af Kirken at samle hele Styrken, da Fodfolket endnu var langt borte. Hans Hær var ganske anselig, thi den bestod af Hundrede harniskklædte Ryttere og Tusinde Mand til Fods, men de sidste adløde kun tvungent, da det slet ikke var andet end udbudte Bønder fra Bølling-, Hammerum- og Hind-Herreder. Alligevel skyldtes Sejren over Øster-Herreds Mænd dem, thi de var blevne drevne frem imod Vognborgen, som de havde stormet, skønt meget imod deres Vilje, og nu var det ligeledes Ejler Rønnovs Hensigt at drive dem frem imod den anden Vognborg, naar han først fik dem samlede, hvilket dog medtog saa lang Tid, at det blev Aften, før der kunde tænkes paa noget Angreb. Saa snart Mørket faldt paa, sendte Mads Konge en Mængde af sine Folk hen til den fjendtlige Hær for at opfordre Bønderne til under Nattens Skjul at liste sig bort og forene sig med ham. Hans Udsendinge <sup>1)</sup> kom snart tilbage, fulgte af store

<sup>1)</sup> Deriblandt ogsaa Jens Højlude.

Flokke, der forsikrede, at Bønderne ingen Modstand vilde gøre, i Fald han angreb Herremændene. Dette Vink fulgte han, drog med Størstedelen af sit Mandskab af Sted og forenede sig i Lønborg med de andre Bønder, uden at Ejler Rønnov og Herremændene mærkede noget dertil, da de havde lejret sig noget afsides og ikke toge videre Hensyn til den Støj, Raaben og Larmen, de hørte fra Bøndernes Lejr; de troede, at det blot var om den tilkæmpede Sejr, deres Samtaler drejede sig, medens det tværtimod var om en Genstand, som angik Herremændene langt nærmere, nemlig om et Angreb paa dem, og de skulde snart faa Syn for Sagen.

Der havde hele Tiden været stor Uro i Bøndernes Lejr. Flokke vare vandrede til og fra, havde lagt sig snart hist, snart her, saa at det slet ikke vakte Ejler Rønnovs Opmærksomhed, at store Skarer efterhaanden havde lejret sig temmelig nær omkring ham og hans Ryttere; han troede, at det skete for større Sikkerheds Skyld. Paa én Gang hørte han Tonerne af et Horn, og i samme Øjeblik stormede Bønderne under Raabene: „Frem, Bondemænd!“ fra alle Sider ind paa Rytterne, der rigtignok laa fuldt rustede paa Jorden, men Bidslerne var tagne af Hestene, som stod og aad med Muleposer paa. Der opstod nu en frygtelig Forvirring. Der kunde ikke være Tale om at faa Hestene i Stand, blot komme op og blive ordnede, før Bønderne var midt imellem dem, slog og stak til Rytterne eller greb dem fat og kastede dem til Jorden. Enhver søgte da blot at komme til Hest og af Sted, men dette lykkedes kun de færreste, og disse maatte endda ganske overlade til Hestene, hvad Vej de vilde tage, thi der var ikke Tid til at lægge Bidsel paa dem.

Herremændenes Nederlag var derfor endnu langt

mere fuldstændigt, end Øster-Herreds Mænds havde været, thi der undslap kun omtrent tyve eller tredive, hvis Heste bar dem ud af Vrimlen uden at blive grebne og nu i den vildeste Forvirring ilede af Sted til alle Sider; alle de andre blev dræbte eller fangede, og de fangne straks afvæbnede, plyndrede og bundne. Dette skete den 20. April 1434, og hele Jylland laa nu Bønderne aabent, thi Lundenæs Slot maatte efter nogen Tids Belejring ogsaa falde, hvorpaa der først kunde ventes nogen betydelig Modstand ved Viborg. Saaledes gik det ogsaa. Lundenæs overgav sig den 18. Maj, og Bønderne drog i tre store Afdelinger videre, en imod Nordvest til Ringkøbing, en imod Nord til Brejninge Bispegaard og en imod Nordøst ad Viborgkanten til. Alle tre voksede hver Dag ved tilstrømmende Skarer, og Mads Konges Navn var paa alles Læber; under hans Anførsel ansaa de sig for uovervindelige. Overalt brændte Herregaardene og Bispestolens Gaarde, Munkene i Tviskloster pakkede allerede ind og flyttede bort, lige som Herremændene og deres Familier paa de Gaarde, imod hvilke Strømmen væltede sig . . . . .“

## LEJREN VED BREJNINGGAARD. — EFTER- RETNINGER FRA KRIGSSKUEPLADSEN. — TRUENDE ULYKKER.

„Det var en varm og lummer Eftermiddag den 20. Maj 1434, da Mads Konge og hans Næstkommanderende laa i en lille Skov ved Bredden af Brejninggaards Mølle dam og betragtede deres Folk, som under Støj, Jubel og Latter plyndrede Bispegaarden og

slæbte alt, hvad der heri fandtes, op paa Bankerne, hvor Vognene holdt. Gaarden var ubefæstet og forladt. Biskoppens derværende Lensmand var lykkelig undkommen kort efter Nederlaget ved Lønborg, hvor han faldt i Hænderne paa Bønderne, og havde naaet Gaarden længe, før Lundenæs var indtagen. Han havde derefter med Kone, Børn, Folk, Heste og Køer samt den Del af Inventariet, som kunde flyttes, forladt Gaarden og begivet sig tværs over Landet til Aarhus; hvad der blev tilbage, havde ikke stor Værdi.

Det var en smuk og livlig Scene, som de tvende Mænd laa og betragtede. De grønne Træer, som saa levende genkaldte Mads de glade Dage, han havde tilbragt i Hefringholms Skov, den blanke Mølledam, omgiven af Siv, der bøjede sig for en svag Luftning, Ænderne og Gæssene, der holdt sig midt i Dammen, ængstelige over den usædvanlige Uro, Hestene, som i store Skarer blev drevne til Dammen for at drikke, de store Rækker af talløse Vogne, de bevæbnede Bønder, som ilede frem og tilbage, snakkende, raabende og leende, medens den ene bar en Gryde, den anden en Dyne, den tredie trak af med et skrigende Svin, — alt dette dannede en saa usædvanlig Scene, at det ikke var til at undres over, om Mads var hensunken i dybe Tanker og ikke hørte et Ord af, hvad Johan sagde, skønt denne havde talt i over et Kvarter. Kongens Tanker vare langt borte, og i dette Øjeblik dvælede de ved den store Skov og det vilde Stod,<sup>1)</sup> ved det rolige Ophold dér og ved den herlige Afveksling, Jagten efter en Bjørn eller Ulv syntes ham at være den Gang, da han kun lidet drømte om, at han en Gang skulde blive en saa stor Mand, hvis Befaling

<sup>1)</sup> Et Kuld af vilde Heste, som han den Gang havde Opsyn med.

Tusinder adlød, for hvem alle Landets store og mægtige skælvede, uden at han derfor følte sig lykkelig.

Han havde en af disse Anelser, som saa ofte gribe den, der er naaet højt op paa Lykkens Stige, at det hele snart kan være forbi, og at det dog var langt bedre i gamle Dage, medens man levede skjult i Stilheden og Ro, end i al denne forgængelige Storhed, der kun lidet tilfredsstillende Hjærtet: en Forudfølelse af, at det virkelig snart var forbi med al denne Herlighed.

Den Stilheden, som blev en Følge af, at Johan blev ked af at præke for døve Øren og derfor tav stille, vakte endelig Mads, som hævede Hovedet og med et Suk sagde:

„Hvad var det, du talte om, Johan? Jeg hørte det ikke“.

„Da har jeg saamænd talt længe nok til, at du kunde have hørt det, og du havde heller slet ikke haft Skade deraf . . . . .“

„Det forekommer mig for Resten, Johan, at der forestaar os en Ulykke; jeg har en saa underlig, trykkende Fornemmelse, som ikke spaar noget godt. Hvad nu? Naa, det er Spejderen fra Kolding. Nu skal du se, at det er Ulykkesfuglen, som bringer onde Elfterretninger“.

Den omtalte Person var en rask Svend, som tidligere havde tjent paa Vardehus; han holdt nu til Hest ved Siden af dem, og man kunde se baade paa ham og Hesten, at de havde gjort et langt og anstrængende Ridt. Han havde straks faaet at vide, hvor Høvedsmanden var, og ilede lige til ham.

„Hvad godt Nyt bringer du, Jens?“

„Nyt bringer jeg, Konge! Om det er godt, véd jeg ikke; det maa du forstaa. Herremændene og Biskopperne samler en stor Magt af Ryttere og Fodfolk

ved Kolding og agte med det allerførste at drage vesterpaa. Der var saa vel et Par Tusinde, da jeg red derfra, og der kom hver Dag flere. Folkene talte om, at de ved Varde skulde forene sig med Lensmanden fra Riberhus, der ogsaa havde en stor Magt, og saa drage efter dig, indtil de fandt dig. Rytterne lovede at brænde hvert Hus i de Herreder, som havde rejst sig, og de holder nok Ord, om de ellers faar Lov dertil, da det er et vildt Folk, og slet ingen Bønder er opbudne af Frygt for, at de skulle gaa over til os“.

„Ja, det er rimeligt nok, at de ville fare slemt frem efter den Angst, de har haft; men det kan hænde, at vi viser dem hjem med braadne Pander. Det er godt, Jens! Sørg for at faa noget at leve af til dig og Hesten. Hallo! Er der nogen?“

Et Par Ordonnanser sprang til, thi Johan havde indrettet et saadant lille Korps af sine Ryttere: de var al Tid om Hovedsmanden og hans Underbefalingsmand, der udgjorde Hærens hele Stab.

„Sørg for noget Mad til Jens, som skal høre med til Eders Flok, og lad hans Hest blive godt fodret. Tre af Eder skulle holde sig færdige til at ride straks. Hvad raader du nu, Johan? Skulle vi drage videre eller vende tilbage og slaas?“

Johan gav sin Mening til Kende, og der blev holdt en længere Raadslagning. Johan var stemt for, at de skulde drage videre, som de havde begyndt, og lade Herremændene brænde af og husere, som de vilde:

„Selv drager du til Viborg“, sagde han, „og lader dig dér paa Landstinget hylde til Konge, som de nu saa længe have kaldt dig, og mig sender du med fem Hundrede Mand og alt Skytset til Kolding; jeg lover dig, at jeg skal have indtaget baade Koldinghus og

Bygholm, ja, Skanderborg og Kalø med, før Ridder- skabet har faaet udrettet andet end brændt Gaardene og Husene i Herrederne omkring Varde, thi dér lade de næppe ét Hus staa“.

Men Mads kunde ikke bekvemme sig til at følge sin snilde Befalingsmands Raad, idet han fandt, det var en Skam, at Bønderne til Løn for, at de saa vil- ligt havde fulgt ham, saaledes skulde faa deres Huse og Gaarde afbrændte og ødelagte og Hustruer og Døtre skændede. Der burde efter hans Formening tilbydes Fjenden et aabent Slag ved Varde. Og saa- ledes blev det.

## BONDEHÆRENS TILBAGETOG TIL VARDE, HVOR DET AFGØRENDE SLAG SKULDE FINDE STED.

„Kort efter red Ordonnanser til de andre Hærafde- lingen for at beordre dem til at vende om og ile til- bage til Varde, hvor Hæren skulde vente Fjenden for at dække sin Hjemstavn. Utallige Vogne fyldte Veje- ne, og efter nogle Dages Forløb samledes atter alle Bønderne i Varde, hvor det afgørende Slag skulde staa.

Den 28. Maj ankom Ridderskabet til Bankerne foran Varde, hvorpaa Bønderne havde lejret sig, og Johan havde anvendt al sin Duelighed paa at gøre Stillingen fast. Den store Bakke Syd for Byen, over hvilken Vejen gaar, og som begrænses mod Nord af Aæn, mod Øst og Vest af Vandløb, mod hvilke den danner bratte Skrænter, er ganske aaben imod Syd, og kun fra denne Side var et Angreb at frygte. Jo-



han havde her ladet tre Tusinde Vogne køre sammen, saa at der imod Syd stod en tredobbelt Rad, sammenbundne med Jernkæder, mod hver af de andre Sider en enkelt Rad, hvilket her maatte anses for tilstrækkeligt; lige for Broen var der en Aabning, saa at Samfærdselen med Byen var fuldkommen fri, og ligeledes foran Vejen var en Aabning, dog ikke større, end at to Mænd til Hest kunde passere den. Skytset var opkørt midt i Vognborgen og laa saa højt, at Kuglerne kunde gaa over Vognene. Det var rettet imod Vejene og bestrøg dem fuldkomment. Vognene selv var besatte med Bueskytter, og de øvrige Bønder stode eller laa i den store Firkant, som Vognborgen dannede, sikrede imod ethvert umiddelbart Angreb, men meget udsatte for Artilleriet, da den tæt sammenpakkede Masse var let at træffe. Nærmest ved Aabningen imod Syd stod Johans Ryttere med deres Heste, beredte til at forsøge et Udfald, om Lejlighed gaves; ved Siden af dem et Par Vogne, som let kunde skydes hen foran Aabningen, i Fald det fjendtlige Rytteri skulde prøve paa at trænge ind.

Ridderskabets Hær rykkede frem i en stor Bue, Kanonerne og Fodfolket foran, Rytteriet bag ved. Yderst paa venstre Fløj stod Ribe Bispestols Ryttere og Fodfolk under Anførsel af Hemming Peersøn,<sup>1)</sup> hvem Ungdommens Munterhed ganske havde forladt, siden han fik Efterretning om sin Faders og Broders Død. Der var en streng Alvor udbredt over hans ungdommelige Træk, og det var tydeligt nok, at han stadig grublede over, hvorledes han skulde faa Hævn; i Dag saa han ganske tilfreds ud, men nu var han jo ogsaa sin Slægts Drabsmænd saa nær, at han havde

<sup>1)</sup> En Søn af den tidligere omtalte Peer Hemmingsøn til Lønborggaard og altsaa en Brodersøn af Biskoppen.

godt Haab om at komme til at kæmpe med dem. Overanførselen over hele Hæren havde Hr. Erik Nielsen (den kongelige Lensmand paa Riberhus Slot), der tilligemed Otto Nielsen, Biskop Geert af Børglum og flere fornemme og anselige Mænd red paa Vejen tæt bag ved Skytset. Dette bestod af ti svære Kanoner og befaledes af Værkmesteren fra Koldinghus, beskedten Mand Knud Peersøn, thi Adelsmænd gav sig den Gang sjældent af med at lære Artillerividenskaben; deres Tjeneste var til Hest, og endnu den Dag i Dag findes de i alle evropæiske Armeer fortrinsvis i Kavalleriet.

Saaledes bevægede den angribende Hær sig langsomt fremad, idet Fløjene rykkede lidt raskere frem, saa at de naaede Højslettens bratte Skrænter omtrent samtidig med, at Centrum paa Vejen havde nærmet sig Vognborgen paa Tusinde Alen og saaledes var kommen til det Punkt, hvorpaa Johan havde rettet fire af sine Kanoner. Denne Uforsigtighed kom dem dyrt at staa, thi den affyrede Salve omstyrkede en af Kanonerne og dræbte to Mænd samt tre Heste, hvoriblandt den, som Otto Nielsen red paa: det var Mads Eriksens Hilsen til sin gamle Herre! Der opstod et Øjeblik temmelig stor Forvirring: Rigsraaderne, som havde været i saa stor Fare, red ud fra Vejen, Otto Nielsen blev hjulpen op, temmelig forslaaet af Faldet, og humpede til Siden, Artilleriet gjorde Holdt og søgte at opstille sig. Den fjendtlige Ild blev imidlertid ved, og Mandskabet vilde ikke tage ordentlig fat. Knud Peersøn bandede og slog løs paa dem, men uden Nytte, thi hver ny Salve jog dem igen bort, og allerede var nok en af hans Kanoner omstyrtet, Bespændingen bortskudt fra to andre, og Udsigterne var kun maadelige til at faa dem opstillede, saa tunge og klod-

sede som de var og dertil lige under den fjendtlige Ild. Værkmesteren henvendte sig da til Hr. Erik Nielsen og bad ham om at lade Fodfolket storme for at skaffe ham Luft. Denne lod to stærke Afdelinger rykke frem, hver paa sin Side af Vejen, og de naaede virkelig hen til Vognene, men blev saaledes modtagne af de her opstillede Bueskytter, at de snart kom i Uorden, og dette Øjeblik benyttede Johans nye Rytteri til et Udfald, der kronedes med fuldstændigt Held: Fodfolket vendte sig til Flugt, og Rytterne nedsablede en stor Mængde af dem, indtil Hornet kaldte dem tilbage, da det fjendtlige Rytteri fra alle Sider kom Fodfolket til Hjælp. Dette første Angreb havde ikke kostet Bønderne en Mand, medens en Mængde af deres Fjender var faldne eller saarede, og Hr. Erik Nielsen standsede alle Bevægelser for at overveje, hvad der nu skulde gøres.

Knud Peersøn havde imidlertid benyttet Tiden saa godt, at han havde faaet fire af sine Kanoner bort fra Vejen og ind paa Heden, hvor de blev kørt op paa en lille Høj, men heller ikke her lykkedes det at faa dem opstillede, thi Johan rettede straks sine Kanoner paa dette Punkt, og det med saa stort Held, at Mandskabet atter løb bort, og den stakkels Værkmester — efter forgæves at have pryglet Folkene, bandet og raset — maatte melde den Højstkommanderende, at han ikke saa sig i Stand til at opstille sine Kanoner, før Mørket dækkede hans Bevægelser. Dette bestemte Hr. Erik Nielsen og gjorde Ende paa hans Tvivlraadighed, thi han beordrede nu hele Hæren til at lejre sig paa det Sted, hvor den stod, men at holde god Vagt, da Bønderne rimeligvis vilde gøre et Udfald om Natten.

VARDE-PRÆSTEN, HR. MOGENS, AGERER  
 SPION I BONDEHÆREN, OG FORAARSA-  
 GER DERVED SPLITTELSE OG FLUGT  
 SAMT EN STOR ILDEBRAND I VARDE.

Hemming Peersøn havde fra sin Post paa den yderste venstre Fløj først besigtiget Engene neden for Bakkeskrænten og var kommen til det Resultat, at Rytteriet nok maatte kunne komme frem langs Skrænten, naar det blot var kommet over Bækken, hvorfor han straks satte en Del af sit Mandskab til at danne en Overgang ved at vælte Sten og Jord sammen. Derefter betragtede han Fodfolkets Angreb paa Vognene og vendte sig mismodig om, da han saa det uheldige Udfald, som dette Forsøg fik. Han fik pludselig en Idé og sendte, da han ikke var udsat for noget Angreb, halvandet Hundrede Mand til Toftnæs By med Befaling til at rive Tagene af Husene og hver at bringe et stort Knippe Halmtag med tilbage, i Fald der ingen Vogne skulde findes, hvori de kunde køre det. Da Mørket faldt paa, var hans Folk tilbage, og han begyndte just at lade dem klatre op til Bøndernes Lejr, da en høj og svær Mand kom ned derfra og forlangte at tale med Anføreren for Kirkens Folk. Det var Hr. Mogens, som havde set, at Biskoppens Ryttere var lejrede her og nu meldte, at Bønderne ved Midnat vilde gøre et Udfald paa samme Sted som det forrige, og at Hensigten hermed var at gøre Skytset ubrugeligt, thi for dette frygtede de mest. Dersom Hemming nu vilde vente indtil den Tid med at lade Halmen bringe op, lovede han at tilvejebringe en saadan Forvirring iblandt Bønderne, at de ikke skulde mærke, naar Halmen blev bragt op og antændt; de vilde da blive saa forskrækkede ved at se Luerne slaa

op, at ethvert Angreb af Fodfolket maatte lykkes, især dersom det blev foretaget paa de to Sider, hvor Vognrækken var enkelt. Da Hemming takkede ham og lovede ham en god Belønning, i Fald Planen lykkedes, svarede Hr. Mogens, at han aldrig mere vilde faa ham at se, thi Planen maatte koste ham Livet, det kunde aldrig slaa fejl, men bad ham at sige til Biskoppen, at Præsten Mogens fra Varde havde holdt mere, end han havde lovet, thi han havde døende skaffet Kirken Sejr over Kætterne: sin Løn ventede han i Himlen, thi paa Jorden havde han intet videre at haabe eller vente; efter at have udrettet sit Ærinde vendte han atter tilbage ad samme Vej, som han var kommen.

Hemming ilede hen til Hr. Erik Nielsen og berettede ham, hvad der var ham meddelt. Denne skammede sig noget over, at den af ham ringeagtede unge Mand havde fundet paa en Plan, der selv uden Bistand fra Bøndernes Lejr havde saa god Udsigt til at lykkes, og beordrede hele sit Fodfolk til at holde sig i Beredskab og storme Bøndernes Lejr, saa snart de saa den brænde, Rytterne til at stige til Hest og ventede saaledes med Utaalmodighed Signalet. Ved Midnat skulde den første Afdeling af Bondehæren til at rykke ud igennem Aabningen i Vognborgen. Den bestod tilfældigvis eller maaske som en Følge af hemmelige Intriger, som Hr. Mogens havde spillet, af Borgere og Karle fra Varde samt Bønder fra Hebo og Hyllerslev og anførtes af Simon Kyre fra Hebo, som var en af Hærens dygtigste og paalideligste Høvdinger; saavel han som hans fleste Folk kendte meget godt Hr. Mogens, der i saa mange Aar havde været Sognepræst i Varde. Netop som Simon Kyre kom til den yderste Vogn i Rækken, rejste Hr. Mogens sig op fra denne og raabte med en Røst, der i den stille Nat

kunde høres ikke blot over hele Vognborgen, men af en stor Del af Belejringshæren:

„Holdt! I Guds og alle Helgeners Navn byder jeg Eder at høre, hvad jeg, Eders Præst, forkynder Eder i den hellige Kirkes Navn. I Følge den Befaling, hans Naade Biskop Christiern i Ribe har tilstillet mig, lyser jeg herved Kirkens store Ban over Eder alle, I, som føre Vaaben imod den hellige Kirke og dens Tjenere. Jeg udelukker Eder herved af Kristi Kirke som Kættere og Hedninger; jeg udelukker Eder fra Alterens Sakramente og fra Begravelse i viet Jord, Eder og Enhver, som yder Eder nogen Slags Tjeneste, som giver Eder et Stykke Brød, naar I sulte, eller rækker Eder en Drik Vand, naar I vansmægter af Tørst; Eder og alle dem, som skulde fordriste sig til sligt, om saadanne skulde findes, overgiver jeg herved til Djævelen og hans Rige, til at brænde i Helvedes Luer evindeligt, dersom I ikke gaa i Eder selv og søge Aflad, og til Bevis paa, at hvad jeg forkynder Eder er sikkert, se dér de Luer, som vente Eder, og som skulle fortære Eder til evig Tid! Ve! Ve! Ve over Eder! Amen!“

Og en svag Lysning, som man i nogen Tid havde set i Nordvest, brød paa én Gang ud i en stærk Flamme, der oplyste hele Vognborgen og alle dens Omgivelser; den viste Præstens alle velbekendte Skikkelse overnaturlig stor, som han der stod foran dem paa Vognen. Hele Skaren blev greben af Forfærdelse og stod som naglet til Jorden.

I det Øjeblik, Johan hørte Præstens Stemme, raabte han straks:

„Det er den Belials Præst, som forraader os. Følg mig, thi faar vi ham ikke nu taget af Dage, er alt

tabt. Han er bestukken til at forhindre Udfaldet, og hans Tale er Signalet til et Angreb“.

Han sprang op paa den nærmeste Vogn og ilede fra Vogn til Vogn, indtil han naaede Præsten, og svingede sin Plejl for at slaa ham ned; men Hr. Mogens havde hele Tiden set ham og sprang nu saa rask ind paa ham, at Slaget ikke traf, kastede ham omkuld, greb ham ved begge Ben, svingede den lille Mand et Par Gange rundt og sønderslog hans Hoved imod Vognfjællen, men i samme Øjeblik styrtede han selv om, gennemboret af Spyd.

Endnu stod Simon Kyre ubevægelig og hans Folk ligesaa, da en Mængde Stemmer paa forskellige Steder i Vognborgen raabte:

„Frelser Eder, Brødre! Se Helvedes Luer, som vente Eder! Se Fjenderne, som have indtaget Vognborgen! Tilbage! Tilbage til Byen!“

Da styrtede Simon og hans Folk i vild Flugt tilbage ind i Vognborgen og rev alle med sig. Nu klatrede det fjendtlige Fodfolk fra alle Sider op paa Vognene, som ingen tænkte paa at forsvare, Rytteriet stormede ind gennem Aabningen og huggede til højre og venstre, hvor Bønderne sank som Korn for Mejerens Le, og alle stormede ind ad Byen til. Her indtraf imidlertid meget snart Hemming med sine Ryttere, og med de Udraab: „Lønborggaard! Tænk paa Lønborggaard!“ huggede de ind i den flygtende Skare, trængte med den igennem det forladte Brystværn over Broen og ind i Gaderne, stedse huggende til højre og venstre, hvor ingen tænkte paa at gaa til Side for deres Hug eller var i Stand dertil, selv om han havde Viljen. Saaledes gik det fremad, længere og længere ind i Byen, indtil det hele standsede; Trængselen var

bleven saa stor, at den flygtende Masse blev staaende modløs, viljeløs, men i dens Midte rasede endnu lige vildt Biskoppens Ryttere, og bag fra trængte lige saa vildt de andre Ryttere efter. Bøndernes Blod flød i Strømme paa Vejen, paa Broen, i Gaderne, og ingen Udsigt var der til, at Myrderiet skulde faa en Ende. Denne forfærdelige Nat mindedes længe der i Egnen, thi over et Tusinde Bønder blev dræbte, og Ligene laa højt overalt.

Endelig brød Dagen frem, og med den kom Modet tilbage. Bønderne vendte sig igen mod deres Angribere. Biskoppens Ryttere, som var inde i Flokken og udmattede af at lugge ned, saa sig snart ikke mere i Stand til at forsvare sig; thi fra alle Sider blev de nu selv angrebne, og bort kunde de ikke komme. Dér faldt den unge Hemming Peersøn efter i fuldeste Maal at have mættet sin Hævn, og med ham faldt alle hans Ryttere: ikke én undslap. Ridderskabet kunde ikke trænge videre frem, og Borgerne stod trofast Bønderne bi. Stærke Peer Smed svingede hyppig sin tunge Økse, og for hvert Slag faldt en Mand eller en Hest. Denne Kamp, som var saa heldig begyndt, truede med at tage en sørgelig Ende for Ridderskabet, og Hr. Erik Nielsen, som holdt i Vognborgen, hvor Ilden snart var bleven slukket, lod blæse til Tilbagetog, hvilket Signal Rytterne med Glæde adlød, saa at Byen snart var rømmet, dog ikke forinden de nærmeste Huse var blevne antændte, thi Ilden, sagde Hr. Erik Nielsen, skulde snart skaffe Luft, og dette skete. En stærk Østenvind drev Flammerne hen imod Torvet, saa at inden Aften St. Ibs Kirke og den halve By laa i Aske.

Dette var den 24. Maj 1434, en Dag, som Varde aldrig har forvundet og aldrig vil glemme, thi det vil



endnu vare længe, før Byen naar den Udstrækning, som den havde før denne Ildebrand.

For Bondehæren havde denne Brand imidlertid det gode, at den dækkede Flugten. For sidste Gang talte Mads Konge til sine Folk udenfor Byen, raadende dem til at gaa hjem og at indgaa paa alle de Betingelser, der vilde blive dem paalagte. Tiden vilde nok bringe Frelse, og han kunde maaske endnu en Gang komme til at føre dem imod Fjenden, men ikke nu; denne Storm maatte først lægge sig.<sup>1)</sup> Fulgt af Peer Smed, der ikke vilde forlade ham, ilede han hjem til Langsig for at tage Afsked med sin Kone og Datter og derefter over Lydum og Vium ud i Heden, thi Heden maatte nu for lang Tid blive deres Hjem.“

## KRIGEN BRAGTE SORG OG SAVN TIL MANGE HJEM, DOG MEST TIL HØJLUNDE- HJEMMET, HVOR STINE HØJLUNDE BLEV ENE TILBAGE.

Her vil vi nu afbryde denne Krigsberetning og spørge: Hvad blev der saa af Jens Højlunde og hans Søn Aage (den yngre Søn Ebbe var jo allerede falden i Slaget ved Lønborggaard)? Ja, de fandt deres Død i Myrderiet paa Varde Gader hin omtalte skrækkelige Nat, da saa mange andre brave Bønder og Borgere maatte lade deres Liv i den fortvivlede Kamp for Frihed og Ret. De bedrøvelige Efterretninger fra hin

<sup>1)</sup> Mads Konge blev senere Anfører for Bondebevægelsen i Thy og paa Fyn, men maatte naturligvis sluttelig bukke under for Overmagten og tillige med de øvrige Førere for Oprøret friste den Skæbne at blive radbrækket og lagt paa Stejle.

Nats rædselsfulde Blodbad bragte vel Sorg og Savn i mange Hjem, men der var dog intet, der blev ramt saa haardt som Højlunde-Hjemmet — thi her var hele den mandlige Del af Familien reven bort, og Stine Højlunde stod nu, efter at have mistet sin ædle Husbonde og sine elskede Sønner, ene med sin dybe Hjærtesorg og sit uerstattelige Savn. Sorgens Bæger var for hende blevet fyldt til øverste Rand. Vel havde hun ikke været fremmed for den Tanke, at det allerværste kunde ske — hun havde endog ofte under Krigens Gang haft en saadan Forudnelse. Og det var hende naturligvis allerede et haardt Stød, da Efterretningen om den yngre Søns Fald ved Lønborggaard kom hende for Øre. I den Anledning havde hun holdt et Sørgemøde, en Begrædelsesfest paa sin Yndlingsplads ved Lundehøj, hvortil Egnens Folk og mange ogsaa langvejs fra som sædvanlig var komne til Stede for at deltage i hendes Sorg. Og Forsamlingen havde ved den Lejlighed med spændt Opmærksomhed lyttet til hendes vemodige og dybsindige Tale, der tydeligt nok bar Vidnesbyrd om, hvorledes hun midt i Sorgen underordnede sig Guds vise Styrelse og fuldt og fast troede, at det tunge Slag, som havde ramt hende, trods alt var blevet sendt af Kærlighedens Gud og derfor skulde tjene til hendes Opdragelse og Udvikling. Og da Krigen endnu rasede, og ingen vidste, hvilke Følger den fremdeles skulde bringe for hele Landet som for de enkelte Borgere, saa vilde hun, sagde hun, bede Barmhjærtighedens Gud om Taalmodighed, Kraft og Styrke til at modtage og bære de Sorger og Hjemsøgelser, der muligvis endnu maatte være hende beskikkede, lige som hun ogsaa lagde Forsamlingen paa Sinde ydmygt at bøje sig under Guds alvise og naaderige Styrelse samt trofast at bære

hinandens Byrder; thi det var jo ikke et enkelt, men tværtimod mangfoldige Hjem saa vel i Øster-Herred som i hele den øvrige vide Omegn, der i denne Tid var blevne forvandlede til Sorgens Hjem.

Men nu havde Nederlaget ved Varde altsaa bragt hende det, hvorfor hun i Forvejen havde frygtet, og hun syntes nu, at Livet var blevet saa trist at leve, og at det ikke længere havde mindste Betydning for hende. Hendes Tanker og Længsler kredsede Nat og Dag om de hedengangne elskede, og der lød bestandig en Stemme i hendes Indre: „Beskik dit Hus, thi du skal dø og ikke leve“. (2. Kong. 20, 1). Og hun blev agtpaagivende og lydige imod denne Stemme. Paa en ganske ejendommelig Maade „beskikkede“ hun i fuldeste Maal sit Hus, idet hun lagde en Plan, der gik ud paa, at den skønne Højlunde-Gaard med tilhørende Skovstrækninger og alle hendes øvrige Ejen- dele efter hendes Bortgang fra denne Verden skulde sælges, og den derved indvundne Sum uddeles til værdige, trængende Familier i Omegnen. Og til den Ende oprettede hun da et Slags Testamente, der indeholdt hendes sidste Vilje med nøjagtige Bestemmelser om, hvorledes alle hendes Efterladenskaber skulde behandles og fordeles mellem de i Dokumentet nævnte Familier. Dette vigtige Aktstykke skrev hun selv — thi som hun havde Talen i sin Magt, saaledes var ogsaa Pennen hende et nyttigt Redskab — og udpegede derefter syv af Egnens Mænd, som hun havde Tillid til og kendte som Folk med en klar, udviklet Forstand og en god, ærlig Vilje, og overdrog dem til sin Tid at træde sammen som et Slags Uddeler-Raad eller en Art Skifteret med fuld Raadighed over hele hendes Dødsbo i Henhold til det omtalte Dokument. Dette overgav hun derpaa sluttelig i disse Mænds

Varetægt, efter at de med Mund og Haand havde lovet punktligt at efterkomme og opfylde alle dets Bestemmelser.

Og saaledes havde Stine Højlunde altsaa nu „beskikket sit Hus“, hvad det ydre angik, og kunde derefter samle alle sine Tanker om sin egen Sjæls Udgang af denne Verden, som hun med usvigelig Vished følte, at hun snart skulde forlade.

## STINE HØJLUNDES SIDSTE MØDE, AFSKEDSTALE OG MÆRKE- LIGE JORDEFÆRD.

Og saa lod den ensomme Enke da Bud udgaa fra By til By og fra Sogn til Sogn i hele Omegnen om, at hun paa en vis bestemt Dag, nemlig den 27. Juni (Syvsoverdagen), vilde holde et Afskedsmøde med sine Venner og Bekendte, og at hun derfor indbød dem til at komme til Stede paa hendes Yndlingsplads ved Lundehøj for at høre hendes sidste Ord. Dette besynderlige Budskab vakte almindelig Opsigt alle Vegne og havde da ogsaa til Følge, at en talrig Skare af Egnens Mænd og Kvinder den paagældende Dag stævnedes sammen til det kære, gamle Mødested.

løvrigt oprandt Dagen med høj, klar Luft og behageligt Solskinsvejr, der dannede en ejendommelig straalende Modsætning til de vemodsfulte og, som man syntes, besynderlige Forberedelser, der var trufne af Stine Højlunde, og hvis Betydning ingen kunde forstaa før bagefter. Saaledes havde hun ladet syv unge Piger give Møde i Sørgedragt og hver med en hvid Fane (Fredssymbolet) i Haanden. Disse unge Piger havde hun ladet gruppere sig i en Halvbue oppe

paa Højens Top, medens hun selv valgte sin gamle Plads paa Højens østre Sideskraaning, hvorfra hun saa ofte havde talt til Folket, og var der denne Gang tydeligt nok noget i høj Grad mærkeligt over hele hendes Fremtræden. Den store Forsamling, der havde lejret sig staaende eller liggende under de smukke Bøgetræer, der den Gang med deres Kroner skyggede omkring Højen, ventede med spændt Opmærksomhed paa, hvad hun havde at sige, og saa med Forundring paa den særegne Ordning, som var bleven dette Møde til Del, ikke mindst paa de syv Fanebærere oppe paa Højen. Men ingen turde sige noget; thi en rystende Anelse om noget saare alvorsfuldt og usædvanligt fo'r som en Løbeild gennem Forsamlingen, indtil omsider Stine Højlunde efter i nogle Øjeblikke tavs som i stille Bøn at have staaet paa sin Plads opløftede sin Røst og talte saalunde:

„For sidste Gang er jeg samlet med Eder paa dette mit Yndlingssted, kære Venner og Medborgere! — Forundrer Eder ikke over, at min Tale til Eder i Dag vil lyde noget anderledes, end Tilfældet ellers har været ved vore Sammenkomster. Jeg har, som I alle vide, nydt megen Glæde og Velsignelse iblandt Eder i mange Aar. Gaarden der henne har været mig et lykkeligt Hjem, hvor jeg i Forening med min trofaste og ædle Husbond og vore to elskede Sønner har nydt den Glæde og Velsignelse, den Velstand og Lykke, som de rige Jorder og dejlige Lunde ved vore Hænders Arbejde og Himlens Velsignelse har skænket os. Men det sidste Aars Tilskikkelser har — som I alle vide — tynget haardt paa mit Hjærte, nedbøjet mit Sind og gjort mig træt af dette Liv. Og nu drager jeg da til et herligt og uforgængeligt Liv, hvor min Glæde skal vorde fuldkommen og ikke forstyrres af

Jordelivets Sorger og Savn — dér, hvor mig er beredt et Hjem, som ikke skal røkkes af Tidens Omskiftelser. Med vemodige Blikke ser jeg i denne Stund ud over de rige Marker og dejlige Skovstrækninger; thi jeg véd, der vil komme en svar Ødelæggelse over disse Steder — men jeg flyer fra Ulykken. Mit Livs Gud, som jeg har elsket og æret, og hvis Navn jeg har stræbt at forherlige iblandt Eder — som I alle vide, — han har ladet mig kigge ind i Fremtidens Bog til et Vidnesbyrd for kommende Slægter. Og i Aanden ser jeg da, hvorledes Ildebrand og Menneskehaand skal forvandle disse Markers og denne Egns Rigdoms og Frugtbarheds Fylde, til det faar en Ørkens Udseende, og at her ikke skal blive Spor tilbage af alt det gode og skønne, som vi nu ser for vore Øjne. Et sort Dække skal skjule over Jorden, og saaledes skal det være i Aarhundreder. Men efter den Tid skal der atter blive Liv og Virksomhed paa disse Steder, og det skal for en kommende Slægt blive aabenbart, hvad disse Marker en Gang har været og atter igen kan blive — Frugtbarhed og Velvære skal da vende tilbage til Lykke for de Mennesker, i hvis Lod det falder at opdyrke de øde Marker og opbygge mit Hus' Ruiner — gid de maa finde de Skatte, som derunder ere gemte. Jeg glæder mig i Aanden ved at beskue hin Tid. Lykke og Velsignelse skal blive den til Del, som i hin tilkommende Slægt vil plante en Gren paa min Gravhøj og værne om Fortids Minder. Dette er, hvad jeg har at sige om det jordiske Hjem, som jeg nu forlader. Hvad angaar det himmelske Hjem, som jeg nu snart venter at beskue, saa har jeg — som I alle vide — ved vore Sammenkomster noksom vidnet for Eder om denne Sag, hvorledes man kan naa lykkelig og vel til dette Hjem, og hvorledes

man i alt skal forholde sig til den Gud, der har alles Liv i sin Haand. Og jeg vil derfor ikke nu gentage, hvad jeg saa tit og ofte har sagt Eder om disse Ting, men kun ret alvorligt for sidste Gang i dette Liv bede Eder for Guds Skyld, Eders egen Skyld og — dersom I elske mig — ogsaa for min Skyld at huske, bevare og efterkomme de sande Vidnesbyrd, jeg saa tit og ofte efter den Naade og Gave, mig var forundt, har aflagt iblandt Eder — det vil være bedst for Eder selv nu og al Tid. — Herren velsigne Eder og det Ord, han har givet mig at tale til Eder i de Aar og Dage, vi har været sammen.

Guds store Navn alene være Ære, Pris og Lov i Evighed! Amen!"

Saaledes lød den talendes Ord, som gjorde et mægtigt Indtryk paa den store Forsamling, men der skulde ske forunderligere Ting endnu. Thi da Stine Højlunde havde hørt op med at tale, begyndte Klokken der ovre i Taarnet at ringe som til Sørgefest, og de syv sørgeklædte Jomfruer oppe paa Højen lod deres Faner synke mod Jorden ret som ved en Jordefærd, saaledes som de i Forvejen herom var blevne underviste af Stine. Og medens den dybeste Stilhed var udbredt over Forsamlingen, der med den allerstørste Opmærksomhed ventede paa, hvad der videre skulde ske, stod Stine Højlunde endnu paa sin gamle Plads som i en ventende Stilling: med Øjne og Hænder opløftede mod Himlen, i stille Bøn til den Højeste. Og se, da hørtes pludselig et uhyre Bulder inde i Højen, ligt et Tordenskrald, Jorden rystede og bævede som ved et Jordskælv, og Forsamlingen betoges af en usigelig Frygt og Angst. Stine selv var den eneste, som forblev rolig, og hendes med høj Røst udraabte Ord hørtes nu snart som overdøvende og

dæmpende al Larmen: „Barmhjertige Gud, du store, du vældige Gud, min Frelser, jeg er beredt til at følge dig i Døden“. Og se, da slog Højen en stor Revne under hendes Fødder, og hun var i samme Øjeblik opslugt og begravet i Jorden, hvorefter Revnen straks trak sig sammen igen over hendes Lig.<sup>1)</sup> Den fromme Kvindes Begravelse var saaledes i et Øjeblik besørget uden nogen Menneskehaands Medvirkning, hvilket hun selv havde forudsagt skulde være et Tegn paa hendes Vidnesbyrds Sandhed. Og Forsamlingen, som var slagen med Rædsel og Forundring, udraabte da ogsaa som med én Mund: „Her var Herrens Haand! Hans store Navn være lovet! Sandhed var hendes Forkyndelse!“

Saaledes foregik altsaa denne forunderlige Begravelses-Højtidelighed, men endnu i syv Dage blev der i hele Omegnen tre Gange daglig (Morgen, Middag og Aften) med Kirkeklokkerne ringet Sørgeklang over den bortgangne, men dermed var Sorgen selvfølgelig langt fra forbi. Thi endnu i lange Tider blev der i en vid Omegn sørget over den elskede afdøde i Hjerter og Hjem, og det blev gjort til Skik at helligholde Aarsdagen for hendes Bortgang, altsaa Syvsoverdagen — en Skik, der holdt sig igennem mange Slægtled.

Stine Højlundes Testamente blev rigtigt fuldbyrdet af de syv Mænd, og denne hendes sidste Viljes Fuldførelse, der kom mange trængende Familier til gode, bidrog ogsaa til hendes velsignede Ihukommelse ned igennem mange Slægter, indtil endelig hele Beretningen om Højlundefamilien forvandlede til et Sagn,

<sup>1)</sup> Da jeg for de mange Aar siden tog Højen i Besiddelse, lagde jeg Mærke til en besynderlig Sænkning paa dens østre Side-skraaning. I Henhold til Sagnet antog jeg den for at være Stine Højlundes saa mærkværdige Begravelsesplads.



hvis virkelige Sammenhæng ingen vidste rigtig Besked med.

Ja, kære Læser, saaledes lyder det gamle Sagn om Højlundefamilien og Lundehøj. Nøjagtigt som det for mangfoldige Aar siden er blevet mig selv fortalt, har jeg fortalt dig det. Og saa er det naturligvis meget muligt, at du straks vil udbryde: „Hvor urimeligt, hvor utroligt!“ Men har du nu alligevel Grund hertil, er det virkelig kun paa de bibelske Beretningers Tid, at de tilsyneladende utrolige Ting er foregaaet? Skulde han, som staar for Styret, ikke være den samme nu som i det femtende Aarhundrede og i det femtende Aarhundrede som paa Elias', Moses' og Enochs Tid! Jeg for mit Vedkommende tror det.

Og her har du da Nøglen til Forstaaelsen af min for uindviedes Øjne saa mærkelige Handlemaade, her er Hovedgrunden til mit Køb af den golde Hedejord og den nøgne Lynghøj hin Martsdag nu for snart fire Aartier siden, dette Køb, som for alle andre end mig selv stod som en Gaade. Her er Gaadens Løsning.

Fordi jeg kendte dette Sagn, troede derpaa og lige til min inderste Hjerterod var greben deraf, derfor flyttede jeg fra Nørhebo til Tistrup, som jeg ellers aldrig før i mit Liv havde haft noget tilovers for. Ja, hvis nogen for mange Aar siden vilde have sagt til mig: „Du skal en Gang komme til at bo i Tistrup og dér blive den første Mand, som sætter Spaden i Jorden for at opdyrke og beplante de golde Hedejorder som en Begyndelse til en Stationsby, og du skal i det hele taget komme til at udføre mangt og meget ved egenhændigt Arbejde paa denne Plads, førend dine Ben lægges til Hvile“ — ja, saa vilde jeg have betragtet en saadan Tale som Vanvid, som noget aldeles umu-

ligt. Og dog gik det netop saaledes, mit Livs Vej bøjede om efter Tistrup. Og hvorfor? Fordi der var en skjult Haand bag ved det hele, usynlige Snore, der bandt mig, saa jeg ikke kunde løbe bort fra det Maal, der var mig sat: Jeg var jo dertil født, og i min Lod var det faldet at være Redskab til det gamle Sagns Genopnaaelse af Hæder og Værdighed. Det stod, som man siger, at læse i Stjernerne, i Skæbnens Bog, i Tilskikkelsernes Rulle.

Og fordi jeg kendte dette efter min Formening saa usigelig skønne og gribende Sagn — maaske et af de skønneste i hele Landet —, bragte jeg de store Ofre saavel i Pengeudgifter som i mange Aars møjsommeligt Arbejde for at faa Haveanlægget ved Lunde-høj fremelsket. Mange ellers forstandige Mænd har undret sig over, at jeg har villet og kunnet ofre saa meget og arbejde saa ihærdigt for denne Sag. De forstod ikke, at det var Tanken paa det gamle Sagn, som dertil gav mig Kraft, saa jeg i denne Henseende kunde, hvad ingen andre havde kunnet, og vilde, hvad ingen andre havde villet. De forstod ikke, at mine Interesser gik meget højere og stak langt dybere end almindelige Plantnings-Interesser, hvilke saa vist aldrig skulde have faaet mig til at begynde paa et saa voveligt Foretagende som det at opdyrke og beplante de øde Marker paa Tistrup Sønder-Hede.

Ofte og for lange Tider saa det hele ud som et aldeles uoverkommeligt Arbejde, som jeg umuligt kunde vente at komme til at nyde nogen Frugt eller Fornøjelse af. Men jeg arbejdede i Haabet, jeg fandt Hvile i Forventningen om, at Sagnet tilsidst skulde komme til sin Ret og jeg faa Lov til at se mine Forhaabninger gaa i Opfyldelse. Og nu — ja, nu er ganske vist alle de Mænd døde, som den Gang for

mange Aar siden rystede paa Hovedet ad mit Forehavende og leende bag min Ryg betragtede mig med mistænkelige Blikke som en, der vist ikke helt havde sine Forstandsevner i Orden, saa de har jo ikke faaet Resultatet af mit Arbejde at se. Men for hele den yngre Slægt er det dog blevet vitterligt, hvad taalmodigt og udholdende Arbejde formaar selv under de tilsyneladende vanskeligste Forhold, idet Lundehøj nu ubetinget er blevet noget af en Seværdighed herude paa den ellers saa ensformige Vestkyst, og — først og sidst — det gamle Sagn fuldt ud er kommet til Ære og Værdighed. Thi ikke en, men mange Grene er nu plantede paa den mærkelige Kvindes Gravsted, om hvilken paa de foregaaende Blade er fortalt, og Højen staar nu som et Værn om Fortidens Minder, dem, som man — naar man betragter hin og i Forvejen er kendt med dens sælsomme Historie — uundgaaelig maa komme til at tænke paa, idet den smukke Høj nu er det smukke Sagn fuldt ud værdig.

Og alt i alt kan jeg da angaaende denne Sag sammenfatte mine Erfaringer i følgende Ord: I Troen paa det tilsyneladende saa *utrolige* Sagn har jeg fundet en overnaturlig og *utrolig* stor Kraft til at udføre og udholde hele det *utrolige* Arbejde, jeg har fuldført ved Lundehøj, og paa Grundlag af dette Sagn har jeg igennem Aaringer hvilet i det *utroligste* Haab og næret de *utroligste* Forventninger, hvis Opfyldelse jeg nu — Gud ske Lov! — har naaet. Sagnets tilsyneladende Utrolighed har for mig været Sandhed og Virkelighed og ført til virkelige Resultater, ikke mindst — lad mig tilføje det — med Hensyn til den Lykke og Velsignelse, som i Følge Stine Højlundes Ord skulde blive den til Del, der en Gang vilde smykke og frede om hendes Grav.

I øvrigt skal jeg her, hvor Talen er om det utrolige og saakaldt overnaturlige, ikke undlade at bemærke, at der ogsaa i mit Liv og netop med Hensyn til denne Sag, der i saa mangt og meget har været min Livssag, er hændt noget overnaturligt, hvorom jeg kortelig skal fortælle følgende:

En Aftenstund i Februar Maaned 1875, altsaa før mit Køb af Lundehøj fandt Sted, vandrede jeg omkring paa Tistrup Sønder-Hede i Nærheden af Lynghøjen og blev da vår et sælsomt Syn, der tog sig ud som en Slags Luftspejling, i hvilken jeg saa Tistrup By og Omegn, nøjagtigt som den nu tager sig ud: med de store, smukke Huse, Beplantningsanlægget ved Lundehøj o. s. v. Man vil forstaa, at Synet af et saadant Landskab dér, hvor mine naturlige Øjne ellers kun saa den nøgne, sorte Hede, mægtigt greb min Sjæl og forekom mig som Guds synlige Besegling paa min indtil da kun famlende Beslutning om at blive den første Nybygger her paa Lyngens Enemærker.

I det efterfølgende skal jeg forsøge at gøre nærmere Rede for mit paa Lundehøj udførte Udsmykningsarbejde samt for Højens Historie fra hin Martsdag i 1875, da den kom i min Besiddelse, og indtil nu næsten fyrretyve Aar efter.

# LUNDEHØJS HISTORIE

## SIDEN 1875.

---

HVORLEDES LUNDEHØJ NU ER KOMMEN  
TIL AT SE UD.

**N**AAR man rejser med Toget ad Vestbanen paa Strækningen mellem Varde og Tistrup, ser man Øst for sidstnævnte Station et Haveanlæg, i hvis Midte en med Træer bevokset Kæmpehøj rager op. Denne Høj er Lundevej, og den er til visse nok værd at betragte ogsaa fra Jærnbannen.

Men, kære Læser, vi nøjes naturligvis ikke med et saadant flygtigt „Jærnbaneglimt“. Vi staar af ved Tistrup Station, betragter en lille Stund med Undren den smukke, fremskredne Stationsby, der saa hurtigt har afløst den golde Hede, og begiver os derpaa hen til

### HAVEANLÆGET VED LUNDEHØJ,

hvilket man gaar ind i fra Sydsiden gennem en hvælvet Haveport.

Og hvad der da, straks man er kommen indenfor denne, tiltrækker sig den besøgendes Opmærksomhed, er en fritstaaende, i tre Dele opført Stendysse, af hvilke den nederste Del er i Rundform, af Kampesten og Kalk og tjener som Fundament for de øverste Dele. Den anden og mellemste Del er i dobbelt sekskantet Form og giver Plads for 6 Blomstergrupper, medens

den øverste Del er en rundformet Vandbeholder, som kan rumme 15 Spande Vand. Det hele gemmer i sig en Springvands-Indretning, der kan udsende Brusestraaler, indeholdende utallige Vandperler.

Gennem en større Udgravning gaar man derefter fra Sydsiden ind i Højens Indre, hvor der som alt meddelt i Oldtiden var et stensat Gravkammer. Her findes nu en hyggelig rundformet Havestue, der tillige tjener som Drivhus for Blomster. Paa Væggene er der forskellige Indskrifter og Tavler, som senere skal omtales.

Højens østlige Sideskraaning er tæt beplantet med Balsamppler og Hvidgran.

Paa den nordre Side fører en Trappegang op paa Højens Overdel, hvor der haves en vid Udsigt over Egnen, og hvor der er et lille Lysthus med en Bænk. Men vi kan komme endnu højere, idet vi ad en Trappetige gaar op paa et fire Alen højt Stillads i Vest og endelig op paa en endnu større Forhøjning mod Syd. Og her haves der da tilvisse en saare skøn og betagende Udsigt langt ud over de høje Træers Toppe, ja, vidt over hele Egnen. Man tæller saaledes her ikke mindre end 18 Kirker.

Fra Højens vestre Side kommer man ind i en hjærteformet Grotte, beskygget med Bjergfyrr.

I øvrigt er Haven beplantet med et større Parti Frugttræer, Frugtbuske o. desl.

Alt Arbejde paa Højen og i Haven, lige fra det grovere Arbejde ved Kultivering af den raa Hede til Springvandsanlægget, Jord- og Gartner-, Snedker- og Murerarbejdet er udført af Ejeren selv.<sup>1)</sup> Og det hele

<sup>1)</sup> Jeg maa dog her bemærke: den tidligere Ejer, idet Haveanlægget som det senere vil ses, for nogle Aar siden blev overdraget til Aktieselskabet „Tistrup Lægebolig“.

er fremkommet ikke ved Hjælp af gode pekuniære Evner, men formedelst særlig Interesse, Flid og ihærdigt Arbejde. Ejeren har da ogsaa erholdt Hædersdiplom og Præmie fra det kongelige Haveselskab samt Hædersdiplom og Præmie fra Plantningsforeningen for Varde og Omegn.

Disse to Diplomtavler har været ophængte i den omtalte Havestue i Højens Indre. Her finder man ogsaa forskellige ejendommelige Sirater og Indskrifter, der har en mer eller mindre særegen Betydning.

Saaledes læser man, naar man gaar ind i Havestuen, paa den ene Side følgende Indskrift:

„Kæmpehøjene ere gode, gamle Oldtidsminder, værdige at holdes i Ære. Derfor hygges denne Plads til Minde for Efterslægten.“

Og paa den modsatte Side:

„Her i Højens Midtpunkt, hvor denne Pavillon nu hæver sig, har der forhen været et stensat Gravkammer som Levning fra Oldtidens Heltegrave.“

Og i Baggrunden:

„Den Mand, i hvis Lod det faldt ved særlig Interesse og ihærdigt Arbejde at fremvirke denne Prydeplads, tænkte dermed at gavne og forskønne den Fremtidsby, som han alt for mange Aar siden i Fantasien saa, vilde fremkomme. Den sorte Lynghøj blev til en Haveprydelse.“

Lige foran paa en Krydsfacade læser man fremdeles følgende Tankesætninger:

„Lundehøj — til hvilken knytter sig mærkelige Sagn fra Oldtiden — er den eneste blandt Danmarks Tusinde Kæmpehøje, der — som Tilfældet er — afgiver en sjælden Haveprydelse. Indtil Aar 1875 laa

Højen hen ubemærket, men da den blev taget under Kultur ved Opdyrkning og Beplantning, da blev det aabenbaret, hvad ihærdige Hænders Arbejde kan fremvirke af den golde Hede.“

Og endelig finder man paa samme Krydsfacade en Indskrift saalydende:

„Denne Overdel er opført i Aaret 1898. 25 Kroner blev hertil sendt fra den kongelige Civillistekasse som Erkendtlighedsgave for en kunstig Natursten, som herfra blev indsendt til Kongens 80-aarige Fødselsdag. Den nævnte Pengegave er anvendt til at dække en Del af de Udgifter, som nærværende Byggeforetagende har krævet.“

Disse Indskrifter er ikke alene med Hensyn til deres Indhold, men ogsaa med Hensyn til Maaden, hvorpaa de er anbragte, ganske sjældne og mærkelige.

## DEN KUNSTIGE NATURSTENS HISTORIE.

Og her skal jeg da i al Korthed gengive den i forrige Stykke omtalte kunstige Naturstens Historie, hvilken ganske vist ikke staar i nogen direkte Forbindelse med selve Lundehøj-Sagnet, men dog for mig har haft en betydelig Interesse under mit paa Højen udførte Udsmykningsarbejde:

I Aaret 1859 købte jeg et Jordstykke ud for Lindbjerggaard i Ølgod Sogn. Mens jeg bebyggede og opdyrkede Jordlodden og naturligvis ogsaa sankede Sten af de nye Marker, fandt jeg en ganske mærkværdig Sten, der tiltrak sig min Opmærksomhed. Det var én Sten og dog Hundrede Stene af forskellig Størrelse, Form og Farve i en smukt ordnet Sammen-



føjning og af Vægt mellem 9 og 10 Pund. Denne Sten, der med Rette maatte kaldes en kunstig Natursten, betragtede jeg som et mærkeligt Oldtidsfund, ja, som en Lykkesten og fredede om den som om en Helligdom. Og da jeg saa efter flere Aars Forløb solgte Ejendommen og flyttede til Nørhebo, Janderup Sogn ved Varde, fulgte Lykkestenen med mig, lige som det samme blev Tilfældet, da jeg i Aaret 1875 købte Jorder paa Tistrup Sønder-Hede, dér, hvor nu Landbohjemmet ligger. Stenen var for mig en Lykkesten, som jeg ikke for nogen Pris vilde have solgt, om nogen vilde have budt mig Penge for den. Og Lykke bragte den mig ogsaa under alt det Arbejde og Besvær, som det kostede mig som første Begynder at opdyrke, bebygge og beplante de raa Hedejorder; thi den holdt mangen opmuntrende Prædiken for mig og tilskyndede mig paa sin — tavse — Vis til at være fast og ubøjelig som Stenen i at efterstræbe det Maal, jeg havde sat mig.

Denne min Lykkesten blev da ogsaa, da Haveanlægget ved Lundehøj omsider var fuldført, lagt frem paa en Plads i dette til de besøgendes Beskuelse. Og mange lagde maaske ikke Mærke til den lille Seværdighed, men det skete dog af og til, at der ogsaa kom saadanne, som studerede Naturvidenskab og Oldtidsfund, og at Stenen vandt disses særdeles Beundring, navnlig fordi det saa tydeligt fremgik, at den ikke var dannet af Menneskehaand, men var et af den store Mesters Værker, ham, hvem ingen kan mestre.

Som Tiden gik, blev jeg optaget af den Tanke at skænke Stenen til en eller anden Samling i København, hvor dens sjældne Beskaffenhed og Udseende bedre kunde nyde Kenderes Paaskønnelse end herovre paa den afsides liggende Vestkyst. Og jeg

tænkte da først paa at sende den til Oldnordisk Musæum. Men da den Tid kom, da der, som man erindrer, blev saa megen Tale om den store Højtidelighed, der skulde være i Landet i Anledning af Kong Christian den 9.s 80-aarige Fødselsdag, og der skreves saa meget om alle de forskellige kostbare Gaver, der strømmede ind til Hoffet, ja, saa faldt den Tanke mig ind, at min lille „Lykkesten“ med sin symbolske Betydning muligvis ved sin Lidenhed og Sjældenhed kunde bane sig Vej til de gyldne Sale. Og heri bestyrkedes jeg ved Erindringen om, at jeg jo en Gang før i mit Liv (i Aaret 1864) havde erfaret, at Kongehuset nok kunde tage Hensyn til Smaating. Thi da havde jeg, mens jeg var Rekrut, skrevet nogle Sange i Anledning af Krigen og tilsendt Kongen og Dronningen et Eksemplar deraf, hvilket havde til Følge, at jeg en skønne Dag nød den Ære at blive fremstillet for Deres Majestæter og at modtage en Erkendtlighedsgave af deres Haand.

Og saa følte jeg mig da nu langt mere tiltalt af Tanken om at sende min Lykkesten til Kongen end af Tanken om at skænke den til Oldnordisk Musæum. Men der opstod jo ganske vist til at begynde med en Vanskelighed, idet Stenen formentlig burde symboliseres i Samklang med den Begivenhed, der var Aarsag til dens Sendelse, og det var jo ikke saa nemt. Men til alt Held kom en velvillig „Nisse“ mig til Hjælp, saa jeg kunde ledsage min lille Kongegave med følgende Syngemaal:

## TIL KONGEN.

Mel.: Gud, sign vor Konge god.

Jeg er en fattig Mand,  
 Men dog jeg skænke kan  
     En Gave her  
 Til Deres Majestæt,  
 Som allernaadigst ret  
 Ej vil forskyde det,  
 Skønt en Sten det er.

Stene i denne Sten  
 Ej alle er som én  
     i Størrelse,  
 Men de har formet sig  
 Saa skønt samdrægtelig  
 Som et *Symbolum*, rig  
 Paa Anvendelse.

Lige som denne Sten  
 Mangfoldig er dog „En“ ---  
     Gid Folket maa  
 Finde saa mangefold  
 Et sikkert Værn og Skjold  
 I kærligt Sammenhold ---  
 Da Alt vel skal gaa.

Gid Folket i vort Land,  
 Skønt i forskellig Stand,  
     Dog huske maa,  
 At Landets Børn vi er,  
 Vort Modersmaal har kær  
 Og fælles Pligter bær  
 Til at bygge paa.

Saa ønske vi alt godt  
 For vores høje Drot  
     Paa Dagen, den,  
 Da otte Gange ti  
 Han lever sig ind i,  
 Vorherre staa ham bi  
 — Ham alt godt tilvend.

Lykke i Kongens Slot  
 For Landets Børn er godt,  
 Og frem det gaar,  
 Naar sand Samdrægtighed  
 Med Kærlighed og Fred  
 Trods al Forskellighed  
 Sikker Fremgang faar.

Min lille Kongegave fandt, som det jo var at vente af den gamle Konges selv for en nok saa ringe Opmærksomhed saa taknemlige Sindelag, en naadig Modtagelse hos Majestæten: Igennem Sognepræsten, Hr. *Pastor Chr. Winther* i Hodde, modtog jeg en Hilsen og Tak fra Hans Majestæt Kongen tillige med en Erkendtlighedsgave af 25 Kroner.

Den nævnte Pengesum var vel kun lille, men for mig var den *stor* formedelst Anledningen til dens Fremkomst, og jeg har derfor ladet den tidligere anførte Indskrift anbringe som et Minde om denne Begenighed, der saaledes ogsaa har faaet en Plads i Lunde højs Historie.

## PLANTNINGSSAGEN.

Følgende Digt, der besynger noget af det, som ovenfor i Prosa er fortalt om Haveanlægget ved Lunde høj, kan maaske tjene en og anden til Opmuntring med Hensyn til Plantearbejdet:

Mel.: Du lille Ø paa Havets blanke Vove.

Om nogen tror, at Plantning ej kan trives  
 Til nogen Nytte her paa denne Egn,  
 Saa kan slig Tale saare let gendrives  
 Ved et Besøg bag Lunde højs Hegn.

En Kæmpehøj der er paa Tistrup Hede,  
 Faa Aar tilbage vokste Lyngen end,  
 Men nu — ja, man skal sikkert længe lede,  
 Hvis man en Plet vil finde, skøn som den.

Paa Højens Top, imod de skarpe Vinde  
 Af Balsampopler staar en Hæk saa skøn,  
 Syv Alen høje — hvor kan man vel finde  
 For Plantningsmanden nogen bedre Løn?

Af samme Højde ogsaa Graner knejse,  
 Saa stolte, som man noget Steds kan se,  
 Men — kan i Sandet her sligt Værk man rejse,  
 Maa over alt det samme kunne ske.

Og derfor ej med Plantningen man gække,  
 Som om den var en gold, unyttig Sag,  
 Men heller maa man Sansen for den vække  
 Og se paa hvert Forsøg med Velbehag.

Den Mand, som planter, sikkerlig skal nyde  
 Velsignelse og Glæde af sit Værk:  
 Den nøgne Mark skal skønne Lunde pryde,  
 Mod Vinden dannende en Vold saa stærk.

Det hører jo dog med til Hjemmets Hygge  
 At faa en Plantning frem ved Hus og Gaard,  
 Og tilmed skaber den et Mindestykke,  
 Som hver Dag klart for Elterslægten staar.

Saa lad os skænke Plantningssagen Ære  
 Med fuld Tilslutning, som den er det værd,  
 Og lad os alle drive, virke, lære,  
 Hvad der kan gavne Slægten, vi har kær!

## HVORLEDES LUNDEHØJ KOM TIL AT TILHØRE AKTIESELSKABET „TISTRUP LÆGEBOLIG“.

Tilbage med Hensyn til Lunde højs Historie staar endnu kortelig at fortælle, hvorledes Højen fra Privateje gik over til at tilhøre Aktieselskabet „Tistrup Lægebolig“.

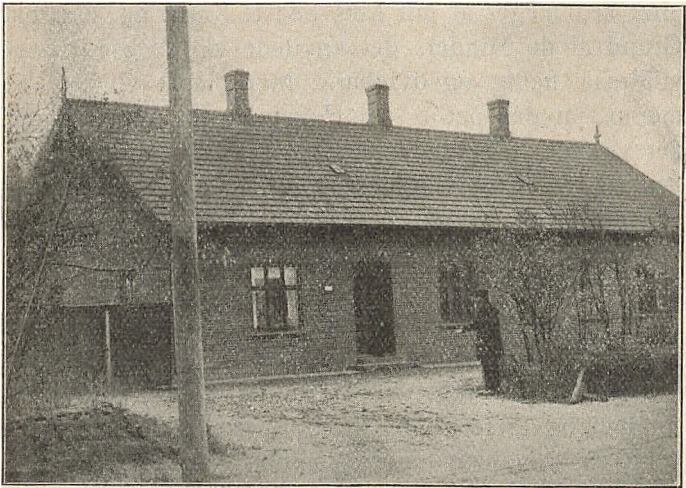
Hermed forholdt det sig, som følger:

Alt som Aarene gled hen, Udviklingen gik frem, og Stationsbyen udvidede sig, blev der mere og mere Brug for Lægebetjening, hvilken imidlertid stadig væk med stort Besvær og betydelig Bekostning maatte hentes andet Steds fra. Det var derfor ikke underligt, at den Tanke til sidst opstod blandt Befolkningen: selv at faa en Læge til at bosætte sig i Tistrup. Og Stationsbyens Beboere sluttede sig da sammen for at søge denne Sag gennemført, bl. a. ved at avertere i københavnske Blade. Der indløb nu ogsaa skriftlige Tilbud fra forskellige Læger, men kun én mødte personlig for selv at undersøge Forholdene. Det var den nuværende Læge paa Amtssygehuset i Varde, Dr. *Christoffersen*. Og han bestemte sig til i Henhold til den stedlige Befolknings Ønske i Aaret 1897 at nedsætte sig som praktiserende Læge i Tistrup Stationsby.

Og denne Nedsættelse viste sig snart at være sket i en heldig Stund. Thi der blev rigelig Brug for Dr. Christoffersens Betjening, som havde megen Held med sig, saa han endog ret hurtigt blev benyttet langt ud over den tænkte Grænse for hans Virksomhed, og der kom til at bestaa et godt og tillidsfuldt Forhold mellem ham og Omegnens Befolkning. Men det føltes af Lægen som et Savn, at der ikke kunde stilles nogen egentlig Bolig til hans Raadighed, og at han derfor var henvist til at nøjes med en Lejlighed i en Ejendom med flere Familier, hvilket tit kunde have sine Ulemper saa vel for Patienterne som for Lægen selv.

Men saa skete det, at Doktoren efter nogle Aars Forløb besluttede at tage et Aars Ferie for i København og andre Storbyer yderligere at udvide sine Kundskaber, og at jeg just den sidste Dag, før han

skulde paabegynde sin Rejse, begav mig op til ham for at sige Farvel og lykønske ham til hans Forehavende. Og ved denne Lejlighed gjorde Lægen mig da bekendt med sit Ønske om at faa en særlig Bolig og paapegede end yderligere den Plads, hvorpaa han kunde ønske sig en saadan anlagt, nemlig i min Have ved Lundehøj. Men — sagde han — han vidste jo



Se Lægeboligen, som der staar,  
 Fra fjærn og nær Folk dertil gaar  
 At søge Hjælp i Sygdoms Tid  
 Ved Lægens prøvede sin Kunst og Flid.

ikke, om denne Plads var at faa, og ønskede derfor gerne, inden han for en Tid forlod Byen, at faa at vide, om jeg kunde være tilbøjelig til at afstaa min Have i nævnte Øjemed, i Fald der i Fremtiden paa en eller anden Maade virkelig skulde kunne blive Tale om Opførelsen af en særlig Lægebolig.

Jeg betænkte mig lidt paa Doktorens Spørgsmaal og svarede derpaa:

„Ja, — jeg vil sige Dem, jeg synes godt om et saadant Foretagende. Og jeg skal ikke staa i Vejen derfor eller stille ubillige Fordringer.“

Og nu vil mangen maaske undres over, at jeg kunde give et saadant Svar og erklære mig villig til at overlade den Plet til fremmede, hvorpaa jeg havde ofret saa meget af mit Livs bedste Kraft, og som paa Grund af de Minder, der knyttede sig til Stedet, var mig saa hellig og dyrebar. Men hertil vil jeg bemærke, at det netop var Hensynet til disse Minder, der virkede bestemmende paa mit Svar, idet jeg betænkte, at jeg jo i Følge Naturens Orden sandsynligvis inden ret mange Aars Forløb vilde blive sat fra Bestillingen, og hvem skulde det saa „tilhøre, som jeg havde samlet?“ Børn havde jeg jo nemlig ikke, og Haveanlægget vilde saaledes alligevel gaa over paa fremmede Hænder, men — kunde jeg vel her paa Pladsen tænke mig saadanne, der med større Nænsomhed og Pietet vilde røgte og frede om mit efterladte Værk end en Læges Hænder, især naar Overdragelsen skete paa den Maade, at Haven kom til at tilhøre en Slags fast Embedsbolig til Brug ikke alene for den daværende Læge, men ogsaa for hans mulige Efterfølgere?

Og saa blev da Resultatet — kort at fortælle —, at en Del af Byens Borgere, hvoriblandt ogsaa jeg, sluttede sig sammen for at søge Dr. Christoffersens Ønske virkeliggjort. Aktieselskabet „Tistrup Lægebolig“ dannedes, og efter fire uvillige, sagkyndige Mænds Vurdering fastsattes Prisen for Haven og Byggegrunden à 4 Parceller til 2500 Kroner. Af disse blev mig dog kun udbetalt de 2000 Kr., idet jeg skænkede de



øvrige 500 Kr. til Foretagendet. For denne Handel er der sort paa hvidt i de lovformelige Papirer.

Det kunde selvfølgelig være fristende her paa dette Sted at fortælle lidt om al den Modstand, som fra en vis Side rejstes mod Lægeboligens Opførelse just paa den Plads i Byen, hvor min Have var beliggende, men da denne Strid nu er et forlængst overvundet Stadium, skal jeg lade Fristelsen ligge og kun bemærke, at vi trods alle Hindringer naaede vort Maal og i 1902, altsaa nu for 10 Aar siden (Rejsningshøjtideligheden fandt Sted den 3. Juni) fik opført en om end ikke flot eller prangende saa dog solid, rummelig og hyggelig Lægebolig med en Beliggenhed saa skøn og idyllisk, som sikkert kun faa af alle Landets øvrige Lægeboliger har den: med Byens Hovedgade mod Nord, Stationsbyen mod Vest, det frie Opland mod Øst og mod Syd beskygget af det skønne Haveanlæg med sin rige Frugthave og den gamle, minderige Kæmpehøj, omgiven af en høj og frodig Plantevækst og indvendig rummende sin sjældne, rundformede Havestue. Og fremmede Folk, der besøger Byen, er da ogsaa enige om, at en mere storslaet og henrivende Beliggenhed for en Lægebolig skal man lede længe efter, og de forstaar, at en saadan Bolig med Rette ikke er bleven en Privatmands Ejendom, men en offentlig Prydelse for hele Byen.

Hr. Christoffersen er nu iøvrigt — som alt tidligere meddelt — ikke længere Læge i Tistrup; hans Efterfølger saa vel i Lægegerningen som i Lægeboligen er Hr. Doktor *Perch*.

— — —

Følgende Sang blev afsungen ved Rejsningshøjtideligheden paa Lægeboligen i Tistrup den 3. Juni 1902:

## LUNDEHØJ.

Mel.: Vift stolt paa Kodans Bølge.

For mange Aar tilbage  
 Man Lundehøjen saa  
 Saa sort sig ud at tage,  
 Mens Lyngen der mon gro,  
 Det gamle Oldtidsminde  
 Fra hin Tids Folkefærd  
 Ej Nogen kunde finde  
 At have noget Værd.

Men Tiderne medførte,  
 At her blev lysnet op,  
 Mens Plantningslyst sig rørte  
 I Smaakaarsfolkets Krop —  
 Lyngsværet maatte vige  
 For Plantningsmandens Færd,  
 Saa at man maatte sige:  
 „Kultur sig viste her“.

Mens Træerne de vokste  
 Og mer udviklet blev,  
 Og andre Planter ogsaa  
 Man der paa Pladsen drev,  
 Saa fremkom slig en Have.  
 Som man nu for sig ser —  
 — Sligt kan sig lade lave,  
 Hvor Interessen er.

Og saa er her at sige:  
 Vor Lægebolig kan  
 Ej finde let sin Lige  
 I ganske Daneland  
 For de Særegenheder,  
 Som præger Pladsen der —  
 — Og som et Hjem bereder,  
 Der har et særligt Værd.

Derfor vi kan fuldt rolig  
 Vor Arbejd vær bekendt,

Med saadan hjemlig Bolig  
 Kan Lægen være tjent —  
 — Gid han maa finde Hygge  
 I Huset mange Aar  
 Og nyde Held og Lykke,  
 Mens Aar og Dage gaar!

Og nu, kære Læser, er min Beretning til Ende, og det bliver derefter din Sag at bedømme eller, om du vil, kritisere den. Jeg har efter Evne skildret den gamle Kæmpehøjs Historie saa vel i de Dage, da Stine Højlundes fromme og vise Ord lød fra dens Top, som i alle de Aar og Dage, der er henrundne, siden jeg hin Martsdag for snart fyrretyve Aar tilbage fik den i min Besiddelse. En stor Del af et langt Livs Arbejde har jeg nedlagt paa denne Høj og dens Omgivelser, og det er nu mit Haab, at i alt Fald en lille Smule af den Kærlighed, hvormed jeg er kommen til at omfatte den, ogsaa maa blive den til Del af Læserne. Og iøvrigt kan jeg, hvad angaar hele denne Sag, hvori Forsynet som tidligere paavist saa underfuldt har ledet mine Veje, fuldt ud gøre Stine Højlundes Afskedsord til mine: „*Guds store Navn alene være Ære, Pris og Lov i Evighed! Amen!*“

## SLUTNINGSORD.

---

**D**ENNE Bog, som har været skreven og tilrettelagt i flere Aar, har ligget i Skjul og ventet paa en belejlig Tid til at komme frem for Dagens Lys. Nu er den Tid for Haanden. Bogens Udarbejdelse har kostet mig meget Arbejde og megen Tankespænding. Jeg haaber da ogsaa, at den vil have Værdi nok for den Krone, den koster — **den Krone**, som jeg ærligt og redeligt kunde have Ret til, og som i Betragtning af mine økonomiske Omstændigheder meget vel kunde behøves — *den Krone* giver jeg Afkald paa — idet jeg lader den rulle til Radiumsfondet og siger: „Lykke paa Rejsen.“ Du Krone, hjælp til, at vi kan faa flere Lægemedler til Hjælp for mine kræftlidende Medmennesker.

Og hvorfor vil jeg handle saaledes? Hvordan kan jeg det? Jo, jo, for den Taares Skyld, som drypper paa Papiret, mens jeg skriver dette — for de mange Taarers Skyld, som randt ved min Hustrus Syge- og Dødsleje i de halvandet Aar, jeg dér maatte være Sygepasser og Vidne til, at det hæslige Rovdyr, Kræftsygen, langsomt baade Nat og Dag stadigvæk kradsede og rev og stak og tærede Øjnene ud af Hovedet paa

hende, uden at man havde noget Lægemedel derimod. De Taarer, vi dér har udgydt i Fællesskab, de Lidelser, vi dér har gennemgaaet med hinanden hver paa sin Vis, de har gjort mig saa blød om Hjærtet, at jeg paa saadan Maade kan ofre mig for mine lidende Medmennesker.

At en fattig Mand kan og vil dette, ja lad det staa som et — maaske for en og anden at synes som besynderligt — Tidens Tegn, der dog muligvis kan faa nogen Betydning som ansporende en og anden til Efterfølgelse.

Højlunde, Tistrup St.

*Hans Jensen.*

